

hevjin

fanzin 4 2010

Transfobi

Yıldırım Türker

Herkesin ötekisi
Ê din ê her kesî!

Eren Keskin

Röportaj
Roportaj

Trans geçiş süreci:
uygulamalar ve sorunlar

Melek Göregenli

Nefret suçları kimin sorunu?

Demet Demir

Röportaj
Roportaj

www.arsivakurdu.org

Hevjin LGBT adına Derginin sahibi
Fettah Çiçek

Genel Yayın Müdürü
Ömer Sezer

Danışma Kurulu
Kaya Fırat, Diren Özkan, Ezra Yıldırım,
Harika Peker, Mekiye Ormancı,
Melike Coşkun, Mij Ba, Naşide Buluttekin,
Nebahat Akkoç, Özlem Örcen

Yayın Kurulu
Ali Erol, Asu Amed, Barış Sulu, Bawer Çakır,
Elif Ceylan Özsoy, Gülçin Özbey, Heval Azad,
Hülya Sur, Remzi Altınpolat, Salih Canova,
Serap Akçura, Umut Güner

Derginin Editörü
Kaya Fırat

Redaktör
Ezra Yıldırım

Kapak
Serap Akçura

Fotoğraflar
Hakan Aydoğan

Hukuk Danışmanı
Av. Fırat Söyle
Av. Elif Ceylan Özsoy

Katkıda Bulunanlar
Didem Danış, Bawer Çakır,
Esmeray, Kürşad Kahramanoğlu
Güniz Öz, Feride Gün, Arin Şah,
Serhad Solin, Murat Özpamuk

Yönetim Yeri
Diyarbakır

Basım Tarihi
Aralık 2010

Tasarım / Dizayn
Nejat Ünlü

Baskı
Sena Ofset Matbaa

Yayın Türü
Yerel süreli (2 aylık)

İletişim
dergi@hevjin.org

Adres
Lise 4. Sok. Mustafalar1 Apt. Kat:4 Daire:18
Yenişehir / Diyarbakır

Fanzinde yer alan yazı ve görsel çalışmalarından yazarları ve sanatçıları sorumlu olup bu çalışmalar hevjin fanzinin görüşlerini yansıtmaz.

içindekiler

2 Herkesin Ötekisi
Yıldırım Türker

6 Röportaj:
Demet Demir

12 Hapishaneye
Kuramsal Bakış
Eda Özel

15 Nefret Suçları
Kimin Sorunu?
Melek Göregenli

Trans geçiş süreci
uygulamalar ve
sorunlar **20**

21
Kabahatler Kanunu

Bizlere **23**
Acilen Bir Yasa
Lazım!

24 Trans Bireyleri
Anma Haftası
Nefrete Karşı
Yürüyüş İle
Tamamlandı

26 Kürtçe Bölüm

Editörden...

Geleneksel ontolojik soyutlamaların absürt kaldığı bir politik şaheser olarak yüceltmeli mi Transgender'ı?

Gelen her ölüm haberiyle sarsılıp; sonra işin politik açmazları üzerine gürültülü tartışmalar kopararak bazen unutmaya mı çalışmalı?

Seks işçiliğinde boyutlanan travestit rekabetin üzerine mi gidilmeli?

Ana akım medyanın trans bireylerde kitlediği kurban ya da terörist tasviri aralıksız lanetlenmeli mi?

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kimliği mücadelesini salt heteroseksüel düalizm üzerinden tartışan Kürt Kadın hareketine mi yüklenmeli?

Bilemiyorum.

Her türlü taciz, tehdit, baskı, hakaret, gasp, işkence, yalnızlaştırma çeşitlemesiyle; önyargılarımız, yüce aileliğimiz, standart ahlakımız, çokyüzlülüğümüz, hangi sınıftan, düşünce ekolünden olursak olalım herhangi bir iktidarlığımızca kuşatılmış; kesilip biçilmiş, kafasına sıkılmış, intihara sürüklenmiş ölü insan bedenlerinin göğünde gerçekte olan bağımızı yitirdiğimizi hissediyorum; çaresizlik de.

Marquez'in Kırmızı Pazartesi romanını bilirsiniz. Kurban Nasar kanlıları tarafından öldürüleceğinden bihaber adım adım ölüme yaklaşırken Nasar'ın öldürüleceğini bilen tüm kasaba bunu ondan saklar ve Nasar göz göre göre öldürülür.

Sivil talepler alanı uzun zamandır Nasar'ın öldürüldüğü Kolombiya'daki bu küçük kasabanın ölçek büyütmüş hali gibi. Haklar hiyerarşisi mirasının körelttiği gözlerimizle çoğunluğa karşı mücadele eden bir başkayı anlamaktan gittikçe uzaklaşıyoruz, susuyoruz.

Yine bu küçük kasabadaki gibi kol kırılır yen içinde kalır zihniyeti çoğu ailelerce organize edilmiş LGBT nefret cinayetlerine zemin hazırlıyor.

Trans hareketin güçlendirilmesi ve transfobinin toplumsal normallerden biri olmaktan çıkartılması hepimizin boynunun borcu.

Durum şimdilik yaşam hakkı üzerinden yürütülen bir tartışmanın sinir bozucu ilkeliğinde.

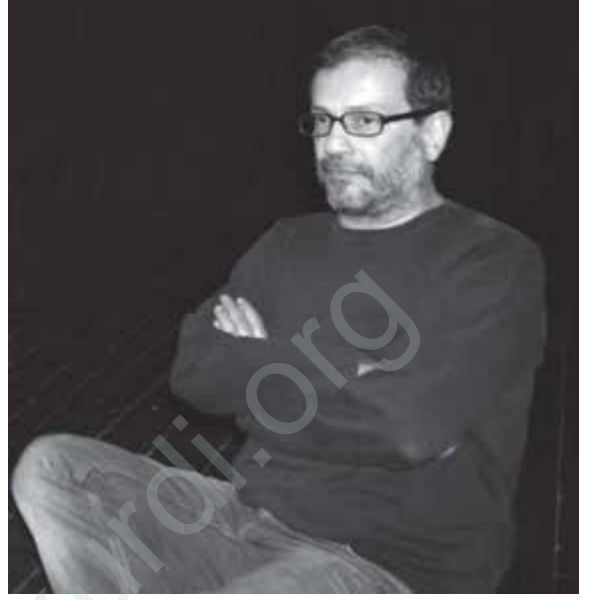
Bir arka kapak hüznüyle.

Fırat Kaya

Herkesin Ötekisi!

Yıldırım Türker

“Erkeklığın Gölgesinde” Söyleşileri kapsamında, Diyarbakır Hevjin LGBTT Oluşumu’nun ve Kaos GL Derneği’nin ortaklaşa düzenlediği ve Diyarbakır Sanat Merkezi’nin ev sahipliğini yaptığı söyleşi, 6 Mart Cumartesi günü gerçekleşti. Konu: “Herkesin Ötekisi”. Konuk: Yıldırım Türker.

Konuşacağımız başlık, çok rahatsız edici ve çok hassas bir konu. Neden rahatsız edici? Bu konuyu anlamaya en açık insanlar, hatta bu konunun göbeğinin içinde yaşayan ve bu konunun öznelere olanlar için dahi rahatsız edici bir konu. Rahatsız edici olmasının nedeni ise, bu konunun gündeme gelmesinin dahi bozgunculukla eşdeğer tutulabilir olması. Yaşadığımız bu topraklarda, bütün hayatımızı inşa ettiğimiz, selamlaştığımız, itiştiğimiz, kakıştığımız, düşman ve dost olduğumuz bütün ilişkiler bütününün çimentosundan ve ideolojik örüntüden bahsetmemiz gerekiyor öncelikle. Ve bu çimento da ideolojik bir şey...

Hepimiz -bire birer ve toplu olarak- cinsellikten tiksiniyoruz. Öncelikle bu kararı kabul ederek sohbete başlamamız gerektiği kanısındayım. Cinsellikle ilgili çok ciddi bir problemimiz var ve cinselliğin herhangi bir şekilde bir kimlik olarak bize dayatılmasından hoşnut değiliz.

Cinselliğin geçiştirilmesi, mümkünse bastırılması ve hatta mümkünse hiç yaşanmaması, aslında bizim tercihimiz olurdu diye bir inancım var.

Selma Aliye Kavaf diye bir devlet bakanımız var -biliyorsunuzdur herhalde. Kendisi, Denizli’nin çıkardığı ilk kadın milletvekili olduğu için, fevkalade çıkışlarla AKP tarafından Çocuk ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı yapıldı. Tabii şöyle de bir gelenek vardır: Türkiye Cumhuriyeti’nde böyle bir bakanlık açılalı beri, buranın bakanı olabilmek için, kadın olmak gerekir.

Çünkü bu bir vitrin.

Bir kadının, kadın ve aileden ille de sorumlu olan bakan seçilmesinin arkasında gene ideolojik bir şey sırtıyor. Çok kirli bir ideolojik sırtıma var: “Yuvayı yapan dişi kuştur.” ve “Ailenin sıvası kadındır.” üstüne kurulu bir anlayış.

Selma Aliye Kavaf hanımefendi, Türkiye’deki kimi dizilerin “ahlaka ve Türk aile yapısına aykırı” olduğunu iddia ederek, onlara karşı bir sansürcülük savaşı başlattı geçenlerde. Şifreli yayına geçilmesi için çalışmalar yapacağını söyledi. İtiraz ettiği görüntüler ise, sevişme ve öpüşme sahneleri... Bunlar, Selma Aliye Hanım’ı -kendi tabiri ile- iğreti ediyormuş. Şunu gözden kaçırmak mümkün değil:

Cinsellik deyince kirliliği; kirli deyince de kadını anıyoruz. Bence hepimizin sorunu -kadınları da buna tabii ki dâhil ediyorum- kadınlardan hoşlanmıyor oluşumuz.

En uygar olmuş ve kendini en demokratik ola-

rak tanımlayan insanlar, -en hafif tabiriyle- kadınlardan hoşlanmıyor. Kadından tiksitmeye ve kadını yok edip parçalamaya yönelik bir hayat dili kurmaya kadar gidiyor bu yelpaze... Kadından hoşlanmıyoruz; cinsellik deyince görmek istemediğimiz şey, Selma Aliye Hanım'ın görmek istemediği şey ile aynı. Bir kadınla bir adamın öpüşmesi ya da bir kadının "açık saçık" görünmesi onu çok rahatsız ediyor.

Öte yandan, "erkek cinselliği" diyebileceğimiz şey veya erkek cinselliğinin taşınma biçimleri; erkek olmanın Türkiye'de insanlara sunulan ve dayatılan varoluş ve duruş biçimleri ve imkânları, son derece meşru... Mesela Recep İvedik filmi, televizyonlar defalarca gösterebiliyor; orada bütün **çeşitli salgılarıyla, saldırganlığıyla ve zorbalığıyla sergilenen ve çok abartılı bir biçimde gözümüze sokulan erkek cinselliği, bütün o kaba saba şakalarıyla Selma Aliye Hanım'ı rahatsız etmiyor.** Hiç kimseyi rahatsız etmez; en fazla "Bana göre değil." der ve geçeriz. Ancak kadın düşmanlığımız, bu toplumun intihal toplumu olmasını getiren şeydir; ben hayati derdimizin, kadın düşmanlığı olduğuna inanıyorum.

Burada, aynı çatlaktan sızıntı yapan insanlar olduğumuzu düşünüyorum. Böyle bir konuda düşünmek, konuşmak ve dinlemek için bir araya toplanmış; dolayısıyla çatlakları belirli ve aynı yerden sızıntı yapan insanlar olduğumuza inanıyorum. Öncelikle de becerdiğimiz şeyin -en azından bir hücre gibi, becermemiz gereken şeyin- içten ve dürüst olmak olduğunu düşünüyorum. Çeşitli alanlarda hak, kimlik ve çeşitli inançların mücadelesini veren; kimi çok demokrat olan, kimi sosyalizm için savaşan erkeklerin de, evlerine gittiklerinde karılarını dövdüklerini biliyoruz. En iyi ihtimalle karılarına hakaret ettiklerini, ayaklarını yıkattıklarını, hizmete koştuklarını ve onları en azından küçümsediklerini...

Dolayısıyla ben siyasetle, siyasi olmakla, doğru düşünmekle veya örgütlü olmakla üstesinden gelinemeyecek bir dertten bahsediyorum, "kadın düşmanlığı" derken. Kadını, sürekli sinsi bir öteki ve her zaman bir sorun yaratabilecek; korunması, ıslah edilmesi ve denetim altında tutulması gereken canlılar olarak görüyoruz.

Bu yüzden de dilimiz böyle oluyor. Yeni bir dünya üstüne düşündüğümüz hayaller, son derece kısıtlı ve güdük kalıyor. Sonuç olarak da, bu dünyada bizim kaderimizi belirlemek AKP hükümetiyle CHP muhalefetine kalıyor. Çok ve iyi şeyler düşündüğümüzü söylüyoruz ama bunların kendi hayatımızda karşılıklarını kuramıyoruz. Uzun bir girizgâh oldu ancak bu toplumda çok çabuk kabul gören ve meşru olan kadın düşmanlığından bahsetmeden, homofobiye geçmeyi çok mantıklı bulmadım. Çünkü homofobi, kadın düşmanlığının küçük kardeşi ve ikisi birbirinden beslenen ve güç alan iki nefret suçu: Misojeni ve homofobi.

Peki, nedir bu homofobi? Homofobi, öncelikle bütün dünyayı, heteroseksüel yapılanma dışında herhangi bir biçimde görmeye tahammülün olmaması demek... Selma Aliye Hanım'ın -bugün kendisini çok andık; kulakları çınlıyordur- "Türk aile yapısı" dediği şeyin inancılı bir savunucusu olmak demek çünkü bakanın dediğinden şu anlaşılıyor: Türk aile yapısı diye çok özel bir durum var. Yıllar boyunca bütün anti-komünist söylemin üstüne kurulu olan şey... Eşcinsellik de, "toplumumuz hazır değil grubu"na atılmış bir şeydir.

Geçen sene Avrupa Konseyi'ndeki bir toplantıda, gene aynı bakan hanım, AB'nin koşullarının değişik aile yapılanmaları ve farklı aile örgütlenmeleri ile ilgili maddesine itiraz etti. "Türkiye'de biz eşcinsellerin çocuk sahibi olmalarına da, evlenmelerine de izin vermeyiz." dedi. Bunun üzerine, Avrupa Konseyi'nin "farklı ülkelerde koşullar değişebilir" falan gibi muğlak bir yorum koymasına neden oldu. Zaffer kazandı bu konuda; bir kez daha eşcinsellik konusu, sınır dışı edilmiş oldu çünkü biliyorsunuz eşcinsellik, üstünde en çok, en yoğun, en kalabalık ve en zengin mitolojiler üretilmiş alandır. Basbayağı Yunan Mitolojisi'nden çok daha katmanlı ve zengindir eşcinsellik üzerine üretilmiş mitolojiler... Bu mitolojilerin olumlu gibi olanları vardır, fevkalade dışlayıcısı vardır ama hepsi mitolojidir... Eşcinsellerin sanata yatkın olması da bir mitolojidir. Eşcinsellerin 24 saat cinsellik ve seks düşündükleri de... Yalancı oldukları da... Çalışkan oldukları da... Üretilmiş mitolojiler var, bizi kısılcı altında

tutan. Tabii bu mitolojileri, kadın-erkek konusunda da görmek mümkün.

Erkeklik ve delikanlılık mitolojisi çok derin alanlardır. Eşcinsellik mitolojisi de, bu topraklarda tam da bu delikanlılık mitolojisinin karşısına oturtulmuştur. Eski Türk Sineması'na düşkün ya da yaşı 70'in üzerinde olanlar çok iyi hatırlar: Türk filmlerinde şarkıcı kadının çantasını taşıyan -efendime söyleyeyim- gülünç, son derece kahkaha toplamaya yönelik, yalancı ve sahtekâr bir takım eşcinsel karikatürler vardır. İngilizler'le verdiği mücadelesini anlatmak için kullandığı bir lafı vardır Gandhi'nin: "Önce bizi görmezden gelirler, daha sonra bizle alay ederler ve sonra da kavga etmeye başlarlar." Gandhi'nin emperyalistlerle mücadelesi sırasında özetlediği şeyi, eşcinsellerin durumuna uyarlamak mümkündür.

Bu toplumun şu an gelmiş olduğu nokta kavga aşamasıdır çünkü zaten uzun süre görmezden gelindi. Zeki Müren'in bile bilmem kaç kadınla nişanlılık yaşadığı, ince ruhlu bir heteroseksüel olarak resmi tarihlere geçti. Herkesin "Paşa"sı olarak 12 Eylül'de ettiği bir laf vardır: "Halk size niçin "paşa" diyor?" sorusuna, "Çünkü paşalara ibne diyemiyorlar." yanıtını verir. Zeki Müren'i bile kabul etmeyen bir toplumdans bahsediyoruz... Çok uzun süre eşcinseller görmezden gelindi; tamamıyla yer altı hayatlarına yönlendirildiler ve daha sonra basın çok salyaly bir merakına şahit olduk çünkü -nefretle dışlanan ve tabu edilen her konu gibi- insanların magazin merakını çok kıskırtan bir konu oldu eşcinsellik. Bir takım siyasetçilerin ve en son bakanın da söylediği gibi, biz bu toplumda eşcinselliğin olmadığına inandık çünkü eşcinsellik, Batı'dan gelen kötü bir alışkanlık, burjuvazinin yozlaşmışlığı ve sol çevrelerce sonradan üstünde düşünülecek, onları şu an hiç ilgilendirmeyen bir konuydu. Bu arada on binlerce insan, yalnızlığa ve ıstıraba mahkûm edilmiş ve yok sayılmıştı.

Dediğim gibi 12 Eylül'den sonra siyasetin tamamıyla yasaklanmasının ardından, feminizmin yükselme imkânı bulmasıyla birlikte eşcinsellerin de yavaş yavaş görünürlük edindiklerini görüyoruz. Hâlbuki o zamana ka-

dar da çok görünürdüler ancak adları konmamıştı. Daha sonra adları kondu fakat -daha çok bir güldürü objesi olarak görüldükleri için- ciddiye alınmadan gittiler. Fakat Kaos GL'nin 15 sene önce başlattığı şey, inanılmaz devrimci bir adımdı. Bu adım, ne görünmez kalmayı, ne de alay nesnesi olmayı kabul eden bir yaklaşımdı. Son derece politik bir dili vardı; cinsel kimlik odaklı siyasetin bir takım tuzaklarına arada bir düşse de, bu tuzakları sorgulayan bir siyasete de sahipti. Şimdilere kadar geldi ve çok yol kat etti. Davalarda çok önemli kazanımlar edindi ve şimdi artık Diyarbakır'da bu konuyu konuşabilir hale geldik. "Bu programın başlığı ne olsun?" denilince, "Herkesin Ötekisi" demek geldi içimden çünkü şunu çok iyi biliyorum ki, hiçbirimiz -buradaki eşcinseller de dâhil olmak- eşcinsellerden hoşlanmıyoruz. Kadınlardan hoşlanmayı, kadınları içimize sindirmeyi, hayatımızda yaşatmayı ve örgütlenmelerini nasıl ki reddediyorsak, eşcinsellerin de varlığından çok büyük bir huzursuzluk duyuyoruz. Çünkü bütün bildiğimiz ezberleri sorgulamak zorunda kalacağımız bir noktadır eşcinsellik.

Bugün eşcinsellik, bir komik unsur olarak ötekileştirilmekten öteye geçmiş ve suçlaştırılmıştır. Şimdiki aşama, eşcinselliğin tehlikeli bir akım olarak bir takım kurumları ve ideolojik yapılanmaları tehdit etme noktasına geldiği iddiasıdır çünkü adını koyduğun anda, toplum düzenine ve kurulu aile yapısına tehdit oluyor. "Hoşlanmıyoruz" derken şunu demek istiyorum: Soframızdaki yeri öküzümüzden sonra geliyor. Demokrat olmanın bir nişanesi olarak, artık kimi sol örgütler, eşcinselliği ve transgender bireylerin varlığını kabul ediyor ve böylelikle demokrat olmayı garanti altına alıyor. Ben çok demokrat adamım, bir tane eşcinsel arkadaşım var gibi... Şık da bir şey...

Ne kadar zengin, ne kadar demokrat, ne kadar azınlık bir adamsın ki bir eşcinselle de arkadaş olabiliyorsun. Ne kadar eşitlikçisin. Fakat gerçekten görmeye ve anlamaya çalışıyor muyuz? Eşcinseller, kendilerini hazmetme ve kendileri olma konusunda ne kadar yol kat etmiş ki, eşitlikçi ve ayrımcılığın her çeşidine karşı olan de-

mokratlar, solcular, anarşistler ya da Marksistler nereye kadar hazmetmeye hazırlar? Meşhur devlet deyişiyse, kırmızıçizgiyi nereden çekiyorlar? Bunu sorguluyor muyuz, bilemiyorum.

Ancak şunu biliyorum ki sol düşünceden gelen insanlar olarak, bir takım hiyerarşilere ve öncelikler sıralamasına çok yatkınız. “Millet açıklıktan ölürlen, hayvan haklarını düşünmek de ne?” dediğimiz anda çok tehlikeli bir laf etmiş oluyoruz ancak bu tür bir laf etmeden de kendimizi ifade edemeyiz. Bu hiyerarşik düşünme ve öncelikler sıralaması da, aslında çok erkek egemen ve iktidarcı bir söylem. Burada hepimiz Kürt olmanın ve bir Kürt olarak büyük şehirlerin bir tanesinde var olmanın bize yaşatacağı ve yaşattığı gerilimleri tanıyoruz. Kürt olmanın nasıl gerilimli bir varoluş olduğunu hepimiz biliyoruz. Peki, herkesin ötekisi olmak -hem Kürt, hem eşcinsel- nasıl bir şey olurdu acaba? Ya da Kürt ellerinde yaşayan bir eşcinsel olmak nasıl olurdu? Acaba Türk eşcinsellerin sorunlarına bakıp “Ya bunlarınki de şımarıklık...” dediğimiz olmuş mudur? Mutlaka olmuştur. Sonuç olarak, öncelikler hiyerarşisi de ötekileştirme de birbirinin kuyruğunu oluşturan şeyler. Çark içinde nefret ve ölüm üreten; ka-

pitalizmin sarı-kara suratı gibi bir şey bu... Elimizden, insani bütün iletişim noktalarımızın ve insanlara dokunacağımız her şeyimizin bizden alınmasından bahsediyorum. Türk Kürt’ü eziyor, Kürt Süryani’yi, Süryani karısını, karısı çocuğunu, çocuk köpeğini, köpek de kediyi... Korkunç bir zulüm çarkı oluşuyor burada.

Acaba zulüm menzilineki insanlar olarak, diğer zulüm çekenler karşısında kendimizi nasıl konumlandırıyoruz? Dikkat gösteriyor muyuz? “Bu insanlara dokunmayalım; insandır ne de olsa...” gibi bir aşağılayıcı ve hoşgörü tabirlerine sığınan bir budalalıktan bahsetmiyorum. İnsanın sonsuz çeşitli ve sonsuz tercihli olma hakkına inanıyor muyuz? Bunu hazmetmiş miyiz? Hem eşcinselliğin, hem de homofobinin çok çeşidi var. Hülya Avşar, kendisini eşcinsel haklarının savunucusu olmak ile itham ediyor, ama konuşmaları korkunç bir homofobi örneği. Sirk hayvanı çıkarır gibi bir takım insanları programına çıkarıp, “Ay ben sizi çok seviyorum.” demenin insanlıkla -veya benim bahsettiklerimle- bir alakası yok.

Deşifre: Seçin Varol
secin@kaosgl.org

RÖPORTAJ:

Demet Demir **“Özgür Olan” Yerin En Orta Yeri**

Toplumun en uç noktasında; yapılan her şeye rağmen inadına yaşamaya ve örgütlenmeye çalışıyorlar. Kimi zaman kadın arkadaşları ile birlikte ‘kadın ölümlerine hayır’, ‘bu yolda yalnız değilsin’ diye bağırıyorlar, kimi zaman öldürülen veya şiddete maruz kalan LGBT arkadaşlarına destek olmak için sokağa çıkıyorlar. Demet’in deyişi ile yaklaşık ‘otuz yıldır’ İstanbul’da ve kimi zaman diğer şehirlerde kendilerine yaşam alanı açmaya çalışıyorlar. Demet Demir uzun yıllardır var olma mücadelesi veriyor. Yaşamın onu ittiği en ‘özgür’ yer olan Beyoğlu’nda yaşamaya ve örgütlenmeye çalışıyor. İstanbul, farklılıkları süzgeçten geçirip Beyoğlu’nun sokaklarına yönlendiriyor insanları. Oysa Beyoğlu’nda sistematik bir gözle gözetleniyor insanlar. Demet Demir ve arkadaşları da bu yapay hapse karşı bir duruş sergilemeye çalışan toplumun ‘ötekileri’ ...

Demet Demirle İstanbul LGBT Derneğinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerine bir sohbet gerçekleştirdik.

Önemli bir mücadele veriyorsunuz. Yaşadıklarınızdan yola çıkarak verdiğiniz bu mücadelenin içinde Demet Demir kimdir?

Demet Demir: Türkiye’de ilk LGBT mücadelesi verenlerden biriyim. İlk günkü gibi mücadele devam ediyorum. İlk duraklarda hep gittiler. Ben hala 22 senedir LGBT mücadelesi veriyorum. Sol hareketteki mücadelem de bir 30 yıl oldu. 12 Eylül sonrasında beri mücadele ediyorum.

Bu yıl düzenlenen Trans Onur Yürüyüşü’nden biraz bahseder misiniz?

Çok az ülkede yapılan bir şeydi bu. Türkiye’de de travesti ve transseksüellerin daha çok ezilmişliği var gey ve lezbiyenlere göre. Daha fazla dışlanıyor ve şiddete maruz kalıyorlar. Yüzde doksan dokuzumuz seks işçiliği yapan ve kendilerine başka hiçbir olanak verilmeyen bir ülkede yaşayan transseksüeller, travestiler. Bir de bunu dile getirdiğimizde para cezaları veriyorlardı. Geçen sene para cezası kesiliyordu.

Bütün bu ezilmişliği, dışlanmışlığı gösterebilmek için Trans Onur Haftasını gerçekleştirdik ve başarılı da olduk. Sekiz yüz civarında insan olduğu söyleniyordu. Bunu her sene devam ettireceğiz.

LGBT'leri anlatan "s\he Berlin " adlı bir belgesel hazırlandı ve bu belgeselde siz de yer aldınız. Biraz bu belgeseli anlatabilir misiniz?

Ben Almanya'ya sürekli gidip geliyordum. Senenin yarısı orada yarısı burada geçiyordu. Kitap yazıyordum. Hayat hikâyemi yazıyordum. Üçte ikisini yazdım. Üçte biri kaldı. Orda da Türkiye'de yaşayan LGBT bireylerinin sorunları ile ilgili bir belgesel yapılmıştı. Oyuncularından biri de bendim. Burada birkaç yerde gösterildi. Yapılan hiçbir girişim boşa gitmez. Birkaç insan onu izleyip değişmiş olabilir.

14 Kasım 2008 tarihli bir yazınızda "bir güvercin tedirginliği içindeyiz" diyorsunuz Hrant Dink'e gönderme yaparak. Bunu yazmanıza neden olan olayları biraz anlatır mısınız?

D.D.: Hrant Dink mücadeleci bir insandı ve azınlık bireylerinden biriydi bu ülkede. Ne kadar cesaretli de olsak transseksüeller olarak her günü bir güvercin tedirginliğinde yaşıyoruz. Eşcinsel, travesti, transseksüel cinayetleri çok arttı bu ülkede. Ben otuz küsur senedir Beyoğlu ortamındayım. Eskiden ayda yılda bir insan öldürülürdü. Şimdi nerdeyse haftada bir kaç insan öldürülür hale geldi.

Politik olmanızın bu süreçteki etkileri nelerdi? Örgütlenme sürecinizi biraz anlatır mısınız?

D.D.:1986 yılının sonlarında ilk açlık grevleri ile başladık. Travesti arkadaşlarımızla. İbrahim Eren'in evinde... Daha sonra oturma eylemleri falan yapıldı. O dönemler şehir dışına sürgüne gönderiliyorduk. Eskişehir'e, İstanbul dışına falan... O zamanlar günlerce karakolda kalıyorsunuz. Falakalar var, şiddet çok fazla... Ormana götürüp bırakıyorlardı. Yaşadık hepimiz. Bizim gibi 12 Eylül'ü yaşamış, sindirilmiş bir toplum birden bire sokağa çıkamıyor. Her on yılda bir

darbelerin olduğu bir ülkede her şey sil baştan yaşanıyor. Tam örgütleniyorsun bir darbe oluyor ve kapatılıyorsun. Tekrar örgütlenip kıvamına gelene kadar tekrar bir darbe yaşayan bir ülkede var olabilmek de çok zor. Bu ülkede erkekler birinci sınıf, kadınlar ikinci sınıf, LGBT bireyleri üçüncü sınıf insan konumundalar. 23 yıl önce böyle bir mücadeleye başladığımızda bu şekilde örgütlü bir yapıya sahip olmayı hayal ediyorduk sadece. Acaba olabilir mi diydük. Şimdi bir yerimiz var. Dernekleştik. Şu an bir sivil toplum girişimiyiz. Ben yurt dışına gidip bu tip örgütlenmeleri görünce 'acaba biz Türkiye'de böyle bir şeye ne zaman sahip olacağız?' diye düşünüyordum. Bu on yıl önceydi. Şimdi var, yerlerimiz var. Demek ki mücadele edersen bir şeye sahip olabiliyorsun. Biz gelişmiş ülkelerdeki demokrasilere ve mücadeleye göre ki her zaman on beş yirmi yıl geriden gitmek zorundayız. Çünkü bu ülkede yapılan farklı. Amerika'da, Avrupa'da da bu böyle yapılanmayı, mücadeleyi üç günde kazanmadılar. Avrupa'nın beş yüz yıllık mücadelesinin sonucunda elde edilmiş haklar bunlar.

Eşcinsel ve transseksüel bireylere karşı gözle görünür bir baskı var. Bu baskı kimi zaman toplumsal boyutlarda, kimi zaman güvenlik güçleri düzeyinde. Sizce bu baskının sebebi nedir? Erkek egemen anlayışın bu baskıdaki etkileri nelerdir?

D.D.: Kadın cinayetleri ile ilgili yapılan bir araştırmada istatistiklere göre yüzde bin dört yüz oranında kadın cinayeti artmış. LGBT cinayetleri de yüzde kaç yüz artışta. Şu son sekiz on yıl içinde bu. Daha azdı önceleri. Bunu şuna bağlıyorum; son yıllarda Türkiye'de yükselen muhafazakârlaşma, milliyetçilik, yoksullaşma ve yozlaşma ile birlikte yapılan mücadele sifıra dönme durumunu yaşıyor. Ne demek yüzde bin dört yüz kadın cinayeti? Canı sıkılan karısını, sevgilisini, anasını, babasını, kız kardeşini öldürür hale geldi. Üstelik cinnet halinde testereyle kesmeler, kafa kol bacağı kesmeler, küçük yaşta kız çocuklarının öldürüldüğü bir ülkede yaşamaya başladık. Türkiye birden bire mi kaç yılda kazandığı özgürlük kısıntılarını sıfırlamaya başladı? Çok ilginç ve ilgilenilmesi

gereken durumlar bunlar. Sekiz on yıl içinde elli yıl geriye gitmiş gibiyiz. Yükselen muhafazakârlık, yoksullaşma, milliyetçilikle beraber gelen yozlaşmanın getirdiği kültürle birlikte insanlar birdenbire eski konumlarına tekrar döndüler. Canı sıkılan bir transı veya eşcinseli öldürüyor. Tavuk keser gibi insanı öldürür hale geldik.

Yaşanan bu ötekileştirme, dışlama politikaları karşısında sizlerin tavrı nasıl?

D.D.: Mesela her cinayette artık sokağa çıkıp yürüyüş yapabiliyoruz. Bunların bile faydası var. Çünkü birçok LGBT cinayetlerinde katiller yakalanmıyordu sekiz on yıl öncesine kadar. Çok nadiren. Ama şimdi hemen basın açıklaması gibi bir baskı mekanizması oluşturduğumuzda o katiller çok çabuk yakalanıyorlar. Mesela en son Bursa'da öldürülen İrem Okan'ın katili bir gün içerisinde bulundu. Devlet istese bu tip suçluları çok çabuk bulabiliyor. Ama bir eşcinsel veya transın cinayetinde vurduymaz davranıyor. Nasıl olsa toplumun sevmediği bir şey eksildi diye seviniyorlar.

Cinsel yöneliminizi açıkladığınız için tacize uğradınız mı?

D.D.: Travesti ve transseksüellerin cinsel yönelimlerini açıklama gibi bir sorunu yok. Zaten kadın kıyafetini giydiğin zaman görünüyor. Görünüyor olma anlamında birçok saldırıya maruz kalıyorsunuz. Mesela ben elli beş yaşında bir insanım, bundan birkaç yıl önce küfür yedim. Ki ben oldukça mütevazı, frapan olmayan bir transseksüelim. Sağıma soluma bakıp işveli de yürümem yolda. Küfür yedim.

Türk Ceza Kanunundaki (227\8: fuhuşa sürüklenen terapi ve tedaviye yönlendirilir)maddesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Ceza kanunlarında buna benzer başka maddeler de var mı?

Onuncu maddede kadın ve erkek eşittir deniyor ama içi açılmıyor. Nerde eşitlik? Yok. Kâğıt üstünde var. Bir kadın öldürüldüğünde, bir trans öldürüldüğünde aynı ifadeyi kullanıyor erkekler. " Erkekliğimle alay etti, gururumla oynadı. Öldürdüm."

Ceza indiriminden yararlanıyor. Takım elbiseli, kravatlı; hâkim karşısına çıkınca da iyi halden de ceza indirimi alıyor. Cezası yarı yarıya iniyor. Aynı şey eşcinsel ve transseksüel cinayetlerinde de hep böyle. Eşcinsel cinayetlerinde de "bana pasif ilişki teklif etti, erkekliğime yedirmedim vurduğum öldürdüm." Zaten sen bir eşcinselle yatıyorsan eşcinselsindir. İster aktif ol ister pasif ol. Bir de hırsızlık olayları yaşanıyor. İşlenen bütün LGBT cinayetlerinde hırsızlık var. Travesti cinayetlerinde de, travesti ameliyatlı kadın cinsel organına sahipse, aynı ifade kullanılıyor. Bursa'daki İrem Okan'ın katili de aynı ifadeyi kullandı. Bana pasif ilişki teklif etti vurduğum dedi. Transseksüel cinayetlerinde de penis üzerinden giden bir anlayış var. Onda penis olmadığı için erkekliğimle alay etti diyorlar. Transseksüellerle ilişkiye giren erkeklerin yüzde doksan dokuzu eşcinseldir. Yargının bu mantığı değiştirmesi gerekiyor. Hala onları heteroseksüel erkek olarak görüyor. Gelen ya gizli transseksüel, ya gizli eşcinsel ya da biseksüel. Nefret cinayetlerinin anayasaya madde olarak konulmasını istiyoruz. Bu bir suçtur. Bu İngiliz yasalarında uygulanmaya başlandı. **Beni öldürerek azınlık olan bir insanı nefretle öldürmüş oluyorsun.** Bu etnik köken veya cinsel yönelim anlamında olan tüm azınlıkları içerir. 2007 yılında ilk defa karşılaştık " Fuhuş yapan travesti ve transseksüeller terapi ve tedaviye yönlendirilir." maddesi ile. Bunu hiç görmemiştim. Ben otuz senedir bu ortadayım. Para cezaları kesildi, kabahatlılar yasası uygulandı, teşhircilikten ceza kesildi, trafikten para kesilir hale getirildi. Bu sefer de hepimizi tımarhaneye tıkamak, tedavi ediyoruz diyerek bizi daha çok yok etmek istiyorlar. Biz hemen kampanya yaptık. Eren Keskin avukatlığımızı yaptı ve o maddeyi iptal ettirdik. O zaman genelevde çalışan kadın da fuhuş yapıyor devletin izni ile. Onların da tedaviye ihtiyacı yok mu? Türkiye'de serbest ekonomiye geçtiğini söylüyorsun. O zaman isteyen istediğini yapar. O zaman bizim değil devletin tedaviye ihtiyacı var. Devlet neden düşünmüyor bu insanlar neden fuhuş yapıyor diye. Bu insanların başka alternatifi yok. Bizi kim işe alacak. O zaman devletin bizi istihdam

edeceği iş alanları yaratması lazım. Devlet istihdam da yaratmıyor ve var olan istihdamı da yok etmeye çalışıyor. Tamamen seni yok olmaya itiyor. Resmen ölüme sürüklüyor.

Ülker Sokak olayını biraz anlatır mısınız? Benzeri başka olaylar oldu mu?

İrkçiliğin kimi zaman bahane olduğunu düşünüyorum. Çünkü geçmişte Ermenilere yönelik yapılan katliamları Ermenilerin mallarına el konmak için ırkçılığı öne sürdüler. Aynı şey Ülker Sokak'ta da oldu. Rant kavgası vardı. Rant kavgasının kurbanıydık biz. Bizden sonra evler ucuza satıldı mesela. Ahlak öne sürülerek el altından kirli işlerini yapmak için bunu kullandı insanlar. Adam her şeyi yapar ama o kişiden menfaat sağlamadığında da ben aileyim, çocuğum çocuğum var, namusumuz elden gidecek diye o kişiye saldırıya geçer. Ülker Sokak'taki bizle uğraşan insanların hiç biri ahlaki açıdan düşünülecek olursa iyi değillerdi. Uyuşturucu kaçakçılığı yapan, esrar eroin satan, karısını kızını satan, vergikaçıran v.b. insan birleşip bizimle uğraştılar.

Emniyet müdürü Hüseyin Çapkın'ın davranışları ya da Hortum Süleyman'ın davranışları karşısında LGBT Sivil Toplum Girişimi olarak tavrınız ne oldu?

Eren Keskin benim avukatımdı. 1991 yılında ben cezaevinde kaldım Hortum Süleyman yüzünden. 1996'da da tekrar Beyoğlu'na geldiğimizde Ülker Sokaktaydık. Hortum Süleyman bizimle uğraştı. Benimle daha çok uğraştı. Çünkü bana haber yolladı: "İki ay yatırdım cezaevinde. Altı ay daha yatıracağım cezaevinde." diye. Kapımı kırıp içeri giriyor ve telefon kablolarımı koparıyordu, Avukatımı veya basını aramayayım diye. Mahalleye gelip küfürler ediyordu, mahalleyi tahrik ediyordu. 'Öldürün bunu, atın buradan' diye. Bir sene boyunca evimde gece elektrik yakmadan oturdum. Televizyon izlemeden oturdum. Herkes kaçıp gitmişti. Ben inat ettim çıkmadım. Belediye ve Emniyet bakkal alışverişimizi yasakladı. O zaman belediye Refah Partili Yusuf Bayraktar'dı. Sonradan bu kişi başka bir partiden milletvekili oldu.

Biz başka yerlerden alışveriş yapıyorduk. Bir bakkal, bir su istasyonu, bir kuaför kapandı bu yüzden. Bir punduna getirip kapattılar. Tehdit ediyorlardı. Emniyetin yapmadığını Belediye yapıyordu. Temiz de olsa hijyenik değil bahanesi ile kapatırım diye tehdit ediyorlardı. Bunları yaşadık. Hortum Süleyman'a tazminat davaları açtım. İşkence davaları açmıştım. Tabii hepsinde takipsizlik kararı alındı ve yaptıkları yanına kâr kaldı.

Ne zamandan beri örgütlü yapılar içinde yer alıyorsunuz? Örgütlenme sürecinizi ve bu süreçte yaşadıklarınızı anlatır mısınız?

Ben sol gelenekten geldiğim için bir inatçılığım ve örgütlülüğüm vardı. 1979'da İGD (İleri Gençlik Derneği) Hareketine katıldım. Daha sonra 12 Eylül sonrası Türkiye'de tüm örgütsel yapılar altı yedi yıl süresince kayboldu. Kimi yeraltına çekildi, kimi cezaevine girdi. Ben de 1983'de cezaevine girdim. Örgüt davasından sekiz ay cezaevinde yattım. Daha sonra 1988'de LGBT örgütlenmesine katıldım. 1986'nın sonunda başlamıştı. Ben basından takip etmiştim. O zaman ailemle kalıyordum. Harekete katıldıktan sonra bir katıldım tam katıldım. Ama benim sol yanım vardı hep. Ki o zamanlar sol reddediyordu LGBT'leri. Bazı gruplar var hala hastalık, kapitalizmin, burjuvazinin bir hastalığı olarak görüyor. Ama ben bundan vazgeçmedim. Radikal Yeşil Parti içerisinde yer almıştım. Sonra İnsan Hakları Derneği'ne üye olan ilk transseksüel benim 1989'da. Feminist Hareket de yeni başlamıştı Türkiye'de. 1987'de ilk eylemleri yapılmıştı. Ben de 1989'da feminist hareketin içinde yer aldım. Birlikte 8 Mart yürüyüşlerini yapıyorduk. Daha sonra ÖDP'ye katıldım. 15 yıl orada siyaset yapmış oldum. İki dönem ilçe yönetim kurulu üyesiydim. 1999'daki yerel seçimlerde Belediye Meclis Üyesi adayı idim. 2007'de ÖDP'den milletvekili adayı idim Isparta'dan.

İstanbul'dan aday çıkaramamışlardı. Feminist Hareket, parti, İnsan Hakları, LGBT hakları... Dört beş renk olarak sürdürdüm geldim bu zamana kadar. Birçok kapıyı da benim açtığımı düşünüyorum sol harekette. İnsan Hakları Derneği'ne giden ilk transseksüelim. Orada ufak tefek bazı şeyler yaşamama rağmen direndim ve yılmadım. Parti içinde de ufak tefek bazı şeyler olsa da ben hiç yılmadım. Sorunlu birçok alanı açtım. Arkadan başkaları gelmeye başladı tabii. Düşünebiliyor musunuz, solun daha ahlakçı bir yapısı vardı 12 Eylül öncesinde ve bir müddet sonrasında da. Bunu kırdı. Şimdi sol hareket içinde hiç ummadığım, daha gerici görünümdeki solda bile bu tip konuşmalar duyuyorum. Yani örgütlenme içinde konuşuluyor ve parti tüzüğüne konuluyor. Çok az parti kaldı tüzüğüne almayan.

Bazı partilerin tüzüğünde cinsel ayrımcılığa karşı maddeler var sanırım. Hangi partilerin tüzüğünde var ayrımcılıkla ilgili maddeler?

ÖDP, EHP, ESP, SDP var... Kiminde cinsel ayrımcılık olarak var, kiminde daha detaylı olarak yer alıyor. DTP' de vardı kapatılmadan. BDP'de de var şimdi sanıyorum. Partisi olmayan hareketler var mesela. Onlar da farklı duruş sergiliyorlar. Mesela kadın cinayetlerinde platformda ilk defa bir araya geldiğimiz bazı siyasetler oldu. Ki çok iyi şeyler görüyoruz onların da söylemlerinde. Bu içine girerek, dalınarak aşılır. Mesela platform dağıldı bizim yüzümüzden. Tutsaklar Platformu Halk Cephesi'nin. Onlar geçen gün geldiler bizimle görüşme yaptılar. İlk defa ki onlar çok muhafazakârlardır, onlar gibi birkaç grup var zaten. Düşüncelerin zamanla değişebileceğine

inanıyorum. Bence her yere burnunu sokmak gerekiyor. Bizden sonraki nesle bir şey bırakıyoruz. Şimdiki nesil için daha kolay. Çantasını alıp derneğe geliyor. Bizim yirmi sene önce bir derneğimiz yoktu. Acaba bir derneğimiz olacak mı diye düşünürdük. Asla olamaz diye düşünüyorduk bazen. İlklerin özelliğidir şimdi derneğimizi gözümüz gibi koruyoruz.

Türkiye'de cinsel yönelimi "normal" tanımları dışında farklı olan kaç örgütlenme var? Bu örgütlenmelerin kendi aralarındaki ilişkileri nasıl?

Ankara'da KAOSGL Derneği, Pembe Hayat Derneği, İstanbul'da Lamda Derneği, Bursa'da Gökkuşluğu, İzmir'de Siyah-Pembe Üçgen gibi dernekler var. Eskişehir'de MorEl, Diyarbakır'da Hevjin Oluşumları var. Biz İstanbul LGBT olarak bir sivil toplum girişimiyiz. Dernek olmayı düşünmüyoruz. Çünkü dernek olduğu zaman kapatma davası açılıyor, denetim altında oluyorsunuz. Biz böyle daha mutlu olduğumuzu hissediyoruz. Hesap kitap vermiyoruz kimseye. Kapatılma davası da açılmıyor. Zaten zorla ayakta duruyoruz. Finans zorluğu çekiyoruz. Oluşum olarak da Diyarbakır'da Hevjin var. Ama yerleri yok. Yer olmayınca kötü oluyor. Biz de burayı açmadan önce bir yıl dışarıda toplandık. Zor oluyor. Şimdi burası günde en az on beş kişinin gelip gittiği bir yer. İlk başta böyle değildi tabii. Çok az insan vardı. Kimi zaman yirmi kişi oluyor burası. Doğuda da işler zor. Hevjin'in işi de kolay değil. Ataerkilliği, feodalılığı kırıp da var olup kendini göstermek de zor bir iş. İstanbul'da da kısmi özgürlük var. Cihangir'de veya Beyoğlu'nda yaşadığın kısmi özgürlüğü Alibeyköyde veya başka muhafazakâr bir semtte yaşayamayabilirsin. İstanbul'un her semti, her metrekaresi özgür değil.

Daha önce ÖDP'den milletvekili adayı oldunuz. Sizce Türkiye 'de transseksüel birinin milletvekili olabilme şansı var mı? Milletvekili olursa bir transseksüel neler yapar?

Tabii ki olabilir. ÖDP'den aday olmam seçileğim anlamına gelmiyordu tabii. Önemli olan o partinin medeni cesareti göstermesi, bizden birini aday göstermesi. Bizim de kitlemizin so-

runları var ve onları meclise taşımak gerekiyor. İşin özü onu orada da savunmaktır. Başka ülkelerde eşcinsel milletvekilleri ve milletvekili adayları çok var. Her alanda varlığımızı göstermeliyiz. Bir ülkede yaşayan belli bir kesimiz. Üç beş kişi değiliz ki.

Bir panelde 'AKP iktidarı ile birlikte hayat koşullarımız çok daha ağırlaştı' diyorsunuz. Bunu söylerken uygulanan politikaları mı kastediyorsunuz, bu iktidara özel bir açıklama mı?

Her gelen iktidarın iyi kötü yaptıklarından dolayı o iktidarı sorumlu tutarız. Var olan baskıcı tutumlar AKP iktidarı ile daha fazlalaştı. Sana direk tokat atmıyor polis belki ama kalkıp tevhircilik yarasını uyguluyor. O yetmedi kaba hatler kanununu getirdi, o yetmedi psikiyatriye göndermeyi getirdi. Düşünebiliyor musunuz, güpegündüz bakkala, kasaba, markete giderken polis senin kapıda nöbet bekliyor. Hemen alıp para cezası kesiyor sana. Sen bakkala, markete ihtiyacını karşılamaya çıkmışsın. Alıp seni götürüyor. Para cezası... Bu ne demek şimdi! O insanlara bir hak tanıyorsun. Seks işçiliği yapmasını istemiyorsan başka iş alanlarında istihdam yaratman gerekiyor. Onu da yapmıyorsun. Bir sürü arkadaşımızın psikolojisi bozulmaya başladı. Var olanı yedi, hazırda olanı yedi. Aç kaldı. Bakkala gitmeye korkar hale geldik. Bakkala giderken alınıyorsun. Olacak şey mi! AKP iktidarı bize bir şey getirmede. Daha fazla dernek kapatma davaları açıldı. Ki onların politik görüşlerini biliyoruz: Muhafazakâr insanlar. Muhafazakârlık özgürlük getirmez kimseye.

Ülkemizde size destek veren sivil toplum örgütleri hangileri?

Basın açıklaması yapıldığında destekçi olduklarını söyleyebiliyorlar. Mesela daha çok sol kesimden destek var bize. Sol eksenli oluşumlar, dernekler destekliyor.

Uzun yıllardır örgütlü bir yapının içindedesiniz. Türkiye için farklı cinsel yönelimleri olan insanların geleceği için neler düşünüyorsunuz?

Ütopyalarımızda, ideallerimizde yaşanılabilen bir ülkeyi tahayyül ediyoruz. Hiçbir LGBT bireyin öldürülmediği, dövülmediği, evinden kovulmadığı ve alışveriş yaptığında sen kimin nesisin denilip mal satılmadığı, ya da bir kafeden, bardan, restorandan kovulmadığı bir ülkede yaşamak istiyoruz. Nefret cinayetlerinin Anayasaya konmasını, ayrımcılık maddesinin değişmesini, farklı cinsel yönelimleri kapsamını istiyoruz.

Trans fobiyi nasıl tanımlarsınız?

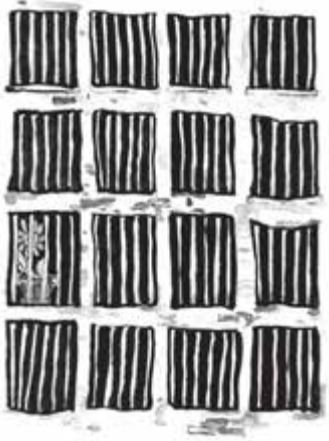
Bir kimlikten hoşlanmamak, onu acıtmak, imha etmek, hatta öldürmeye varabilecek kadar nefret duyguları ile beslenmiş insanlara diyorum.

Feminist gruplarla dayanışma içinde misiniz?

Tabii ki.

Sizin gelecekle ilgili planlarınız nelerdir?

Benim 50 yaşından sonra çok hayalim kalmadı. Emekli maaşım var. Türkiye'de ilk emekli olan transseksüelim. Mücadele ettim, primlerimi ödedim. Bir tane kedi evim var. Aktivist olarak devam ediyorum. Ben kıt kanaat geçinmeyi bilen biriyim. Çok aşkla meşkle artık ilişim yok. Çünkü aşk denen şeyin ne olduğunu gördüm zamanında. O yüzden sanırım biraz frijit yaşamaya başladım. Kendi halinde, mütevazı bir halde yaşayan biriyim.

HAPİSHANEYE KURAMSAL BAKIŞ

Eda Özel

Hapishanenin doğuşu, çeşitli kaynaklarda, Avrupa'da ortaya çıkmış olan Aydınlanma ve sanayileşme dönemlerindeki değişikliklerle ilişkilendirilir. Elbette, bu dönemlerden önce de insanlar suç ve ceza kavramlarına aşinaydılar; fakat neyin suç neyin ceza sayıldığı, bahsi geçen dönemlerde keskin bir biçimde değişmiştir. Günümüzdeki suç ve ceza anlayışının temelleri, bu dönemlerin bir mirası olmuştur. Suç kavramının değişimi ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte, bu yazıda sadece ceza ile ilişkili değişiklikler ele alınacaktır.

Aydınlanma fikirleri temelde on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda yoğunlukla İngiltere ve Fransa'da ortaya çıkan entelektüel akımın yarattığı fikirlerdir. Bu fikirler özünde din ve inanç yerine akıl ve mantığı koymayı vurgular. Keyfi siyasetin yerine yönetimlerin demokratikleşmesi savunulur. Liberalizm ve milliyetçilik ilkeleri bu siyasi anlayışın ürünleridir. Ancak Aydınlanma döneminde ortaya çıkan fikirlerin her zaman özgürlükçü ve demokratik bir ortam oluşturduğu söylenemez. Bu fikirlerin devlet politikalarına yansımaları beklenenden çok uzaktır. Özellikle on dokuzuncu yüzyılda devlet politikalarında "her şey halk için ama hiçbir şey halk tarafından değil" ilkesi yaygınlaşmıştır. Bu dönemde devletler giderek güçlenmiş ve buna bağlı olarak yönetimler aşırı merkezileşmiştir. Esasında, devlet yapısındaki değişime bire bir Aydınlanma fikirlerinin sebep olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Belirli politikaları meşrulaştırmak adına Aydınlanma

fikirlerinin öne çıkarılmış olduğu da savunulabilir.

Konumuz açısından önemli olan Aydınlanma fikirlerinin giderek tepeden inmeci bir yaklaşımla topluma sunulmuş olmasıdır. Devletler, halk arasında Aydınlanmacı bir ahlak anlayışını tesis etmeye çalışmışlardır. Bu anlayışın en önemli ürünü devletin, halk gözünde hakikati bilen ve bu yüzden de uyguladığı despotik politikalara sorgusuz sualsiz uyulması gereken bir yapı haline gelmesidir. Devletler "Aydınlanmacı fikirleri" topluma kimi zaman zorla dayatmış, siyaset önderliğinde Aydınlanma toplum mühendisliğine indirgenmiştir. Toplumun şekillendirilmesi ve halkın devlete riayet etmesinin sağlanmasında okullar, askeri ve hukuki yapılar gibi hapishaneler de önemli rol oynamış, bu gibi baskıcı kurumlar belirli bir eğitim ve disiplin anlayışının yerleştirilmesinde kullanılmıştır. On dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan yeni yönetim anlayışı, hem tasarlanan hapishane yapısını meşrulaştırmış, hem de hapishanelerin kabul ettirdiği disiplin uygulamalarından yararlanmıştı.

Hukuki yapıda ceza kavramı farklı bir anlam kazanmış, cezalandırılması gereken "zararlı" topluluklara karşı tutum bütünüyle değişmiştir. Önceleri verilen cezalar, fiziksel acı ile belirlenmekteydi. Örneğin, Osmanlı'da dolandırıcılık yaptığı için kadı önüne getirilen bir kişi kafasına üç yüz sopa ile cezalandırılırdı. Bu cezanın caydırıcılığı kişiden kişiye değişmekle

birlikte, bu tarz davaların sonuçları kadıların insafına kalmıştı. Oysa modern hukuk sisteminde bir suçun cezasının herkes için aynı olması ve mahkmeden mahkemeye değişmesi amaçlanır. Bu değişimin Aydınlanma düşünürleri tarafından ortaya atılmış insancıl duygulardan ve eşitlikçi kaygılardan kaynaklandığı düşünülmemelidir. Daha ziyade pozitifist bir şekilde her vakaya ölçülebilir bir ceza verme isteğinin bir sonucudur. Fiziksel acıya dayalı cezalar ölçülemezken, hapis cezası zamansal ve mekansal olarak ölçülebilir.

Bu değişime insan özgürlüğünün kısıtlanmasının artık bir ceza olarak görülmesi de eklenmelidir. Özgürlüğünün kısıtlanmasının bir insana verilebilecek en uygun ceza olduğuna dair fikirler yine Aydınlanma düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Hapishanenin “normal” ve “anormal” insanları ayıran bir kurum olarak ortaya çıkması, “anormal” olanın özgürlüğünün kısıtlanması gerekliliğinden doğmuştur. Her ne kadar bu fikirlerin temeli insan özgürlüğünün muteberliği olarak ortaya konsa da, tutukluların hapishanelerin yaygınlaştığı dönemlerde fabrikalarda çalışmaları ilginçtir. Hapishanelerin özellikle Sanayi Devrimi’nden hemen sonraki dönemde sanayi bölgelerinin yakınlarında kurulması tesadüf değildir. Ucuz işgücü ihtiyacı, devlet tarafından tanımlanan suçlardan hüküm giyen ve Aydınlanmacı fikirlerle kurulması haklı gösterilen hapishanelerde tutulan “anormal” insanlar tarafından karşılanmıştır.

Burada Foucault’ya göre fabrika ve hapishane arasında bir fark olmadığını belirtmek yerinde olacaktır. Modern toplumda bireyler, gözlemlemeye dayalı bir güç mekanizması içinde baskı altına alınmaktadırlar. Baskı ve ceza, hapishane kurumu ile somut bir varlık kazanmakta ve insan hayatının her yönünde kontrol ve denetimin varlığı sürekli hatırlanmaktadır. Fiziksel acıya dayalı cezalardan hapis cezasına geçiş toplumun bütünü için gerçekleşen bir değişimi gösterir. Ceza usullerindeki değişim bireylerin sürekli baskı ve denetim altında bulunmalarını gerektiren yeni bir toplum yapısına da işaret etmektedir. Bu anlayışa göre, kapitalist sistemin işlerliğini sağlayan sınıf yapısı hapishane kurumu üzerinden topluma hatırlatılmaktadır.

Son olarak, bu değişimler Türkiye’de yirminci yüzyılın başlarında bütünüyle ortaya çıkmaktadır. Yöneticilerin halka karşı tutumu modernleşme adına yapılan çeşitli reform hareketleriyle bütünüyle değişmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında heyecanlı bir şekilde savunulan Batılılaşma, modernleşme ve Aydınlanma ilkeleri bu sürecin temelini oluşturmuştur. Esasında Osmanlı’nın son dönemlerini de kapsayan bu hareketi Erken Cumhuriyet kadroları da benimsemiş ve Türkiye bugüne baskıcı siyasete alıştırmış bir toplum olarak gelmiştir. Siyasetin toplumu değiştirme gayretinde olması belki her dönemde normal karşılanabilir; ancak bunun günümüzde asli bir amaç olarak ve ilerleme adına baskıcı siyasetlere katlanmayı gerektirmesi sorgulanmaya değerdir.

Bu sayımızda hayatını seks işçiliği yaparak kazanan arkadaşımız Başak’tan bizimle cezaevi deneyimini paylaşmasını istedik. Sorularımızı yanıtlayan arkadaşımız, cezaevindeki hayatından, cezaevinde yaşanan ayrımcılıklardan bahsetti ve anılarını anlattı.

Cezaevine neden girdin? Mesleğinle mi ilgiliydi?

Cezaevine girmem seks işçiliği ile ilgili değildi. Zaten madde kullanıyordum. Madde kullandığım için 18 ay ceza aldım. Satan kişi de aynı cezayı aldı. Bu nasıl adalettir? O kişi satmasaydı belki ben kullanmayacaktım; ama cezaların eşit olması haksızlık bence. Ben direk ceza aldım, tedavi gibi bir şey sunulmadı bana.

Peki, hangi cezaevine girdin?

CEZA

İÇİNDE

CEZA

Sincan Cezaevi'ne. Koğuştta 12 kişi kalıyorduk. En az cezası olan bendim.

Cezaevinde bir günün nasıl geçiyordu?

Sabah sekizde sayım yapılyordu. Ben cezaevindeyken çalışıyordum. Başka türlü vakit geçmiyiyor. Manti atölyesinde çalışıyordum. 120 TL maaş alıyordum. Geçimimi o parayla sağlıyordum. Takı kursları vardı; tekstil atölyesi vardı. Kütüphaneden yararlanıyordum; spor yapıyordum. Yani koğuştta pek fazla kalmıyordum.

Oradaki ortamı bize biraz anlatabilir misin?

Maddi zorluk yaşıyan çok fazla insan vardı. Şiddet olaylarına da şahit oldum. Kendim şiddete uğramadım; ama şahit olduğum olaylar oldu. Bir de zaten psikolojik şiddet öyle ağır ki, fiziksel şiddet olmasa da yetiyor.

Peki, cezaevinde lezbiyenlere yönelik tutum nasıldı?

Cezaevinde gece 3'te gardiyanlar gelir, kontrol ederler. Yan yana iki kadının yattığını gördüklerinde direk ceza verirler. Koğuştun içinde bir oda daha var oraya kapatıyorlar. **Yani ceza içinde ceza...**

Cezaevinde seks işçisi olduğun biliniyor muydu? Bundan dolayı bir sıkıntı yaşadın mı?

Cezaevine girdiğimde seks işçisi olduğumu bilmiyorlardı. Sonradan öğrendiler ve tabi dışladılar. Cezaevinde seks işçilerini aşağılıyorlardı; fuhuştan girenlere kötü gözle bakılıyordu. Mesela aynı koğuştta kaldığım bir kadın vardı, namus cinayetinden yatan. İki lafından biri "Benim namusum her şeyden önemlidir" idi. Bu insan benim seks işçisi olduğumu öğrendi ve dışladı tabi.

Peki, seni en çok ne rahatsız ediyordu?

Arama yapılması beni çok rahatsız ediyordu. Soyarak arama yapıyorlardı. Siyasi mahkumlar

her sabah slogan atardı "Onursuz aramaya hayır" diye.

Seni çok etkileyen bir anımı paylaşabilir misin?

Bir olay var hiç unutamadığım. Genç bir kadın vardı; cinayetten 48 yıl ceza almıştı. "Dışarı çıkma şansın olsa ne yapardın?" diye sordum. "Bir kez daha martıları görmek isterdim" dedi. Bu söz beni çok etkiledi. Çıktıktan sonra sırtıma martı dövmesi yaptırdım. Bir de cezaevindeki insanların hayat hikayeleri benim için çok büyük tecrübeydi. Bir kadın cezaevindeyken oğlu öldü. Yönetim cenazesine gitmesine izin vermedi. Bu da unutamadığım olaylardan biridir. Halbuki birkaç saat gözetim altında cenazeye gidebilirdi.

En çok neyi özledin?

Benim bir çocuğum var. Ondan uzak olmak da benim için çok zordu. En çok yatağımı özledim; topuklu ayakkabı giymeyi, parfüm kullanmayı, kuaföre gitmeyi, kadınlığımı özledim. Orada kadınlığım da mahkum edildi çünkü. Kahvaltıda verilen zeytinler bile sayılıydı. Bazen kavga çıkardı. Bir şeyleri saymadan almayı özledim mesela.

Çıktıktan sonra hayatına nasıl devam ettin?

Çıktıktan sonra çok zorlandım. Zaten cezayı çekmişsin, bir de insanlar yargılıyor sürekli. "Neden hapse girdin?" diye soruyorlar. Çıktıktan sonra eski işime geri dönemedim. Beni tanıyan insanlar bile eski mahkum olduğum için önyargılı davrandılar. Yani sistem eski mahkumları dışlayarak tekrar suçta teşvik ediyor insanları. Kimse iş vermiyor; herkes uzak duruyor ve bu süreç tekrar suç işlemeye teşvik ediyor insanı. Ben çevrem, arkadaşlarımla sayesinde kendime geldim. Çıktıktan sonra onlar olmasaydı çok daha zor olurdu her şey. Ailemin ve arkadaşlarımla desteği çok büyük oldu.

Nefret Suçları Kimin Sorunu?

Melek Göregenli

“Nefret söylemiyle mücadele asla sadece bu söylemin hedefi olan grupların sorunu olmamalı. Nefret suçlarının ve bu suçlara neden olan nefret söyleminin bütünüyle ortadan kalkması, toplumsal iktidar ilişkileri ve gruplararasıdaki hiyerarşik toplumsal örgütlenmenin değişmesiyle mümkün olabilir.

Homofobik ideolojilerden ve ayrımcılıktan beslenen nefret suçları genel olarak sanılanın aksine çoğunlukla cinsel taciz biçiminde ortaya çıkmamakta, diğer gruplara yönelen saldırganlık davranışlarıyla benzer örüntüler göstermektedir.

Nefret suçlarını görünür kılmak, aynı zamanda suçun nedenini oluşturan grup aidiyetini de görünür kılmayı zorunlu hale getiriyor. Bütün bu nedenlerle özellikle cinsel yönelimleri nedeniyle nefret suçlarının hedefi haline gelen insanlar için mağduriyet, örneğin ırkları nedeniyle bu saldırılara hedef olanlardan farklı olarak bir varlık-yokluk meselesi haline gelebiliyor.

Nefret suçlarıyla ilgili her şey doğası gereği toplumsaldır; sadece saldırganların ya da mağdurların değil toplumun tümünün yaşama biçimiyle, toplumu oluşturan farklı grupların birlikte yaşamaya ilişkin anlayışları ve bu anlayışın, ideolojinin sonuçlarıyla doğrudan ilişkilidir, dolayısıyla bütünüyle politiktir.”

Nefret Suçları Kimin Sorunu?

Bir kişi ya da gruba, ait olduğu kimliği, inancı, politik görüşü, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi gibi nedenlerle, farklı biçimlerde zarar verme amacıyla saldırılması sonucunda oluşan suçlar genel olarak nef-

ret suçları olarak adlandırılmaktadır. Nefret suçları, suçun kurbanlarının herhangi bir eylemi nedeniyle yani gerçekleştirilen bir edim sonucunda değil, gerçek ya da algılanan renkleri, milliyetleri, cinsel yönelimleri, görünüşleri, etnik kökenleri, bir başka söyleyişle “eylemleri değil var oluşları nedeniyle” maruz kaldıkları saldırganlık içeren davranışlardır.

Diğer suç tiplerinden farklı olarak nefret suçları, saldırganların, kurbanlarının var oluşlarına yönelik tehditlerdir ve kurbanlar bireysel, kişisel özellikleri ya da edimleri değil, ait oldukları grubun varlığı, o gruba aidiyetleri nedeniyle nefret suçlarının hedefidirler. Bu nedenle nefret suçları konusuyla ilgili her şey doğası gereği toplumsaldır; sadece saldırganların ya da mağdurların değil toplumun tümünün yaşama biçimiyle, toplumu oluşturan farklı grupların birlikte yaşamaya ilişkin anlayışları ve bu anlayışın, ideolojinin sonuçlarıyla doğrudan ilişkilidir, dolayısıyla bütünüyle politiktir.

“Ya böyle var olma ya da böyle olduğunu belli etme!”

Suç, genel olarak toplumsal bir olgudur ve toplumsal olan her şey sonuç olarak her tür suçla ilgili olgular açısından belirleyicidir fakat nefret suçları özel olarak, bir toplumda gruplar arası ilişkilerin yaşanma biçiminden kaynaklanan, gruplar arası ilişkiler sonucunda oluşan şiddet konusuyla doğrudan ilişkilidir. Nefret suçlarına neden olan, mağdurlara yönelik kişisel geçici öfke ya da planlı zarar verme isteğinden kaynaklanan, saldırganların kişisel motivasyonları değildir, mağdurların ait olduğu gruba yönelik önyargılar, ayrımcılık ve yanlışlıklardır. Dolayısıyla, sadece bir insana ya da gruba ruhsal ya da fiziksel zarar verilmesi sonucunu doğurmazlar aynı zamanda saldırılara maruz kalan gruplara ait insanların, kendile-

rini ifade etmeleri hatta varlıklarını sürdürmeleri önünde de ciddi tehdit ve engel oluştururlar. Nefret suçlarına hedef olmaktan korunmanın tek yolu böylece kendiliğinden, insanın oluşunu, varlık biçimini reddetmesi, en hafifinden varoluşunu görünmez kılmaya çalışması haline gelir ki bu da nefret suçlarının nedeni olan ideolojik arka planın esasen, toplumda belirli grupların varlığına yönelik bir tehdit oluşturduğunu gösterir. Nefret suçlarının yarattığı tehdit ve korku ortamının olası mağdurlara mesajı açıktır: Ya böyle var olma ya da böyle olduğunu belli etme! Bu söylemin bir yanı, nefret suçlarının asıl aktörü olan homofobik yaklaşımın temelini oluşturur: Böyle olma, olduğun gibi olduğunda varlığımızı ve iktidarımızı tehdit ediyorsun, yok olman ya da yok edilmen gerekiyor. Diğer yanı da yüreği hiç kimsenin incinmesine dayanamayan ama her şeyin eskisi gibi sürmesinden ve ona dokunmayan yılanın bin yaşamasından yana olan iyi kalpli homofobiklerin üstten bakan, akıl veren kibirli ve bin yüzlü hak anlayışına rehberlik eder: Olduğun gibi olmana hiç itirazım yok, ama gözümüze görünme, mahallende, gettonda, barında, parkında, yatak odanda kal!

Nefret Suçlarının Hedeflerinde Kim Var?

Nefret suçlarının hedeflerinin hangi gruplar olduğu, bu suçların niteliğinin de en önemli göstergelerinden biridir. Dünyanın farklı coğrafyalarında saldırganların hedefleri, o toplumda hangi grupların ayrımcılığa uğradığına bağlı olarak değişmekte fakat saldırganların zihniyet yapıları, motivasyonlarını oluşturan ve besleyen böylece suçu belirsiz hatta bazen meşru kılan ideolojik ortam değişmemektedir. Örneğin ABD’de nefret suçlarıyla ilgili istatistikler ırksal önyargı ve ayrımcılıktan kaynaklanan ve nefret suçları kapsamına giren saldırıların ilk hedefinin siyahlar olduğunu göstermektedir. Bizim ülkemizde benzer istatistikler olmamasına hatta henüz bu tür saldırıların “nefret suçu” olarak teşhis edilmesinde bir söz birliği bulunmamasına karşın, medyada yer alan haberlerden ve insan hakları örgütlerinin verilerinden hareketle, nefret suçlarının mağdurlarının en büyük sıklıkla, cinsel yöne-

limleri ve etnik kökenleri nedeniyle bu saldırıların hedefi olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’de de diğer pek çok ülkede olduğu gibi, cinsel yönelim, etnik köken, dini ya da mezhebe dayalı inançlar, daha kapsayıcı bir yaklaşımla söylersek, çoğunluğu belirleyen tektipçi ideolojik iktidar anlayışlarının dışında kalan var olma biçimleri farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde nefret suçlarının hedefi olabilmektedir*.

Nefret suçlarının kişisel olmaktan çok toplumsal, ideolojik bir arka plandan beslendiği, saldırıları gerçekleştiren faillerin, ideolojik olarak belirli benzerlikleri olmasıyla da desteklenmektedir. ABD’de hüküm giymiş suçlular üzerinde yapılan çalışmalar, saldırıların maddi bir çıkar ya da belirli bir amaç için gerçekleştirilmediğini, yanlılığın türü ne olursa olsun, nefret duyulan gruba üstünlük sağlamak amacı taşıdığını göstermektedir. Saldırganlık diğer suçlarla karşılaştırıldığında daha araçsaldır ve pek çok sembolik öğeden beslenmektedir; planlı, amaç yönelimli ve belirli bir uyarılmışlık düzeyiyle saldırılar gerçekleşmektedir. Suçluların genel olarak patolojik özellikler göstermedikleri ya da suça yönelmelerindeki asıl faktörün ruhsal sorunları olmadığı görülmüştür. Saldırganların davranışlarında, dini inançlarının da, mağdurların, özellikle cinsel yönelimleri nedeniyle hedef seçtikleri suçlar açısından etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca homofobik ideolojilerden ve ayrımcılıktan beslenen nefret suçları genel olarak sanılanın aksine çoğunlukla cinsel taciz biçiminde ortaya çıkmamakta, diğer gruplara yönelik saldırganlık davranışlarıyla benzer örüntüler göstermektedir. Ülkemizde yapılan pek çok akademik çalışmada da, homofobinin genel olarak otoriterlikle, sağ ve sol ideolojilerden bağımsız olarak muhafazakârlıkla bir arada bulunduğu ve diğer ayrımcılıklarla birlikte ortaya çıktığı bulunmuştur.

2003-2004 yılları arasında Los Angeles güvenlik birimleri tarafından rapor edilen 1045 nefret suçu üzerinden yapılan araştırmada nefret suçlarının özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışıldı. 2006’da sunulan bir başka istatistikî bilgi

ise FBI verilerine dayanıyor. Her iki çalışmada da, rapor edilen veriler ortak yanlar taşıyor. 7.720 nefret suçu olarak nitelenebilecek saldırının tümü belirli gruplara ilişkin önyargı, ayrımcılık ve yanlılıklara dayanıyor. % 51,8'i ırksal önyargı; 18,9'u dinsel yanlılık, 15,5'i cinsel yönelim yanlılıkları, 12,7'si etnik-bölgesel yanlılıklar. Bir saldırı da engelli bir yurttaşına yönelik olarak gerçekleşmiş. Saldırıların yaklaşık üçte biri mağdurun evinin yakınında ya da mahallesinde, dörtte biri otoban, sokak ya da kamusal alanlarda, % 12,2'si okullarda, % 6'sı park alanlarında ya da garajlarda, % 4'e yakını ise kilise, sinagog ya da dini ibadet mekânlarında. ABD'de güvenlik birimlerince yayınlanan farklı yıllara ait istatistikler, belirli şehirlerde belirgin biçimde yoğunlaşan çeşitli azınlık gruplarına ait nefret suçlarının yaklaşık % 12-25'i arasında değişen oranlarda mağdurların cinsel yönelimleri nedeniyle işlendiğini ortaya koymaktadır. Ölümle sonuçlanan mağduriyetlerin ise yarısından fazlası homofobik tutumlarla işlenmiş anti-gey suçlardır. El ele dolaşmakta olan gey ve lezbiyen çiftlere yönelik laf atmadan, açık sözlü saldırıya, arabaların ya da evlerin tahrip edilmesinden, açık şiddet içeren saldırı ve cinayete varan suçlar. ABD'de pek çok eyalette nefret suçlarına karşı yasa olmasına karşın, bunların sadece yarısında cinsel yönelim nedeniyle işlenen suçlar nefret suçu kabul edilmektedir. 1990'larda yapılan bir tarama çalışmasında gey ve lezbiyenlerin % 25'inin en az bir kez fiziksel saldırıya uğradığı rapor edilmiştir. Bu sayısal veriler ülkemizde olduğu gibi ABD'de ve dünyanın her yerinde, gerçeğin çok küçük bir bölümünü yansıtıyor. Nefret suçlarının diğer kurbanları gibi cinsel yönelimi nedeniyle saldırıya maruz kalanların pek çoğu, daha çok ve ağır bedeller ödemekten kaçınmak için mağduriyetlerini gizliyorlar. Çünkü nefret suçlarını görünür kılmak, aynı zamanda suçun nedenini oluşturan grup aidiyetini de görünür kılmayı zorunlu hale getiriyor. Bütün bu nedenlerle özellikle cinsel yönelimleri nedeniyle nefret suçlarının hedefi haline gelen insanlar için mağduriyet, örneğin ırkları nedeniyle bu saldırılara hedef olanlardan farklı olarak bir varlık-yokluk meselesi ha-

line gelebiliyor.

Nefret suçları, diğer suçlardan farklı olarak hem kurbanlar hem de genel olarak toplum üzerinde psikolojik hasarlar yaratma konusunda çok daha etkili sonuçlara yol açmaktadır. Aynı zamanda en ağır sonuçlara yol açan insan hakları ihlallerinden biri olarak nefret suçları, kurbanların yaşadığı açık fiziksel zararların dışında, fiziksel zarar görme korkusuna ilişkin artan hassasiyet ve kalıcı stres gibi olumsuz psikolojik sonuçlar doğuruyor. Psikolojik sonuçları açısından uzun süreli travmatik etkiler ve bu travmatik etkiler sonucu ortaya çıkan zihin ve ruh sağlığındaki bozulmalar bazen intihara varan sonuçlara varabiliyor. Aile ya da yakın çevreden sağlanan sosyal destek ve benlik saygısının yüksek olması bu etkileri azaltan faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bu faktörlerin, saldırıların ve tehditlerin olumsuz ruhsal etkilerini azaltmaya yardımcı olması ancak, saldırının ağırlığı, şiddeti ölçüsünde gerçekleşmektedir. Ağır ve sürekli saldırı durumlarında anksiyete, gerginlik, depresyon, stres, güvenlik endişesi, öfke ve toplumdan uzaklaşmaktan nefrete kadar varan olumsuz duygulara ve yaşantılara yol açan sonuçlar adeta kaçınılmazdır. Post travmatik stres bozukluğu en sık görülen tablodur. Cinsel yönelimleri nedeniyle saldırıya uğrayan geylerle yüz yüze görüşmeler yoluyla yapılan niteliksel bir araştırmada, saldırıya uğrayan insanların yaşadıkları sosyal ve psikolojik deneyimler 6 ana başlıkta sunulmuştur:

Katılımcıların ortak olarak paylaştıkları başlıca olumsuz duygu, kontrol algısı ve duygusunu kaybetmektir. Mağdurlar, yaşadıkları saldırılar sonucunda yoğun çaresizlik duyguları yaşamakta ve çevreleri, ortam ve genel olarak yaşamları üzerindeki kontrollerini yitirdikleri duygusuna kapılmaktadırlar. Bu kontrol kaybı insanları hareketsiz kılmakta, günlük aktivitelerini bile gerçekleştirmede zorluklar yaratacak boyutlara varan davranışsal sorunlara yol açmaktadır.

Katılımcılar, yaşadıkları saldırıya ilişkin herhangi bir hatırlatıcı uyarıya karşılaştıklarında, travmayı yeniden yeniden yaşamaktadırlar.

Tekrarlayıcı biçimde benzer olumsuz duygular, korkular oluşmaktadır. Dolayısıyla saldırının etkileri saldırı anından çok daha uzun bir sürece yayılarak ortaya çıkmaktadır.

Mağdurlar, yoğun suçluluk duyguları yaşamaktadırlar. Bilişsel olarak kendilerini davranışsal ya da kendi özellikleri nedeniyle suçlamakta; diğer insanlar tarafından da, saldırıdan kendi davranışları nedeniyle sorumlu tutularak suçlanmaktadır.

Katılımcıların sosyal destek ağlarından yararlanma süreçleri de saldırıyı görünür kılma biçimleri ve dereceleriyle ilgili olarak gerçekleşmektedir. Mağdurların yaşadıkları deneyimi kendiliğinden, kontrollü olarak, sağaltım amacıyla ya da yasal yollardan hakkını aramak için görünür kılmasına bağlı olarak yaşadığı deneyim farklılaşmaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik genellikle saldırıyı görünür kılmayı engelleyen en önemli faktörlerden biridir.

Mağdurlar genellikle duyusal, davranışsal ve bilişsel taktikler kullanarak nefret saldırılarının art etkilerinden korunmaya ve nefret suçlarıyla başa çıkmaya çalışmaktadırlar.

Mağdurlar, yaşadıkları nefret ideolojilerinden kaynaklanan saldırılar sonucunda, genellikle cinsel yönelim kimlikleriyle yüzleşmektedirler. Kimi zaman gey olmanın kendisiyle yüzleşmekte ve cinsel yönelimlerini sorgulamaktadırlar. Çoğunlukla, görünüşlerini sorgulamakta ve nefret saldırılarından korunmak için daha erkeksi görünmeye çabalamayı denemektedirler. Mağdurların bir başka tepkisi gey kimliklerine daha çok angaje olmalarıdır. Nefret suçlarına karşı örgütlenmelere katılmakta, geylerin hakları için kurulan sivil örgütlere katılmakta ya da bu örgütlere olan bağları güçlenmektedir.

Nefret suçlarına yol açan ideolojik arka planı oluşturan toplumsal bağlam, hukuk, medya, insan ilişkileri, genel olarak gruplararası ilişkiler, iktidar ve hegomonik yapılar kısaca sistem tarafından belirleniyor. Pek çok ülkede, nefret suçlarıyla ilgili hukuksal süreçler konusunda yapılan çalışmalarda, jüri üyelerinin cinsel yönelimlerinin kararı nasıl etkilediğine dair bir

bulgu olmasa da, etnik kökenlerinin mağdurların ve saldırganların etnik kökenleriyle benzerliğinin, kararları etkilediğini gösteren bulgular vardır. Gerek yasaların yapılması, yorumlanması sürecinde gerekse hem mağdur hem de saldırgan açısından savunma süreçlerinde psikolojik ve sosyal psikolojik süreçler etkili olmaktadır. Yapılan pek çok çalışma, aynı zamanda mağdurların kendilerini ifade ediş biçimlerinin, saldırının niteliğinin ve yarattığı hasarın da kararları etkilediğini göstermektedir. Nefret suçlarına karşı alınacak önlemler bakımından ağır cezalardan yana olma ya da ağır cezaların caydırıcı olabileceğini düşünme genellikle, nefret suçlarının arka planını oluşturan ayrımcılık ve nefret söylemine karşı olmaktan kaynaklanan bir ideolojik tavır olarak ortaya çıkmamakta, daha ziyade bir grubun ya da genel olarak toplumun huzurunu sağlamaya yönelik bir önlem olarak düşünülmektedir. Bu eğilim sadece hâkim grupların söylemi olarak ortaya çıkmamakta, ayrımcılığa uğrayan gruplar arasında da yaygın olarak varlığını sürdürmektedir.

Eşcinsel üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada, ait olunan gruba ilişkin olumlu benlik duygularının, yani eşcinsel olma kimliğiyle barışık olmanın, nefret suçlarına karşı duyarlılığı yükselttiği ve ağır cezalardan yana olma eğilimini arttırdığı bulunmuştur. Ayrıca bütün toplumsal gruplar açısından genel olarak topluluğa ait olma duygusunun da nefret suçlarına karşı daha duyarlı olma sonucuna yol açması söz konusudur. Literatürdeki çalışmalar genel olarak, liberal dünya görüşleri arttıkça ağır cezalandırmadan yana olma eğiliminin azaldığını tersine muhafazakârlık arttıkça yükseldiğini göstermektedir. Bu olgu nefret suçlarıyla mücadelede önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Ağır cezalardan yana olma, bir yandan nefret ideolojilerini ortaya çıkaran genel toplumsal bağlamın ve farklı gruplar arasındaki ilişkilerin ayrımcılıkla belirlenmesini engelleme tek yolu olarak görünen demokratikleşmenin önünde bir engel olarak durmakta, öte yandan nefret suçları arttıkça ağır cezalardan yana olma eğilimi de yükselmekte, dolayısıyla nefret suçlarının

zeminini oluşturan muhafazakârlık eğilimleri pekişmektedir. Bu paradoksal durum aslında nefret suçlarının ve bu suçlara neden olan nefret söyleminin bütünüyle ortadan kalkmasının, toplumsal iktidar ilişkileri ve gruplar arasındaki hiyerarşik toplumsal örgütlenmenin değişmesiyle mümkün olabileceğini, dolayısıyla nefret söylemiyle mücadelenin asla sadece bu söylemin hedefi olan grupların sorunu olmadığını göstermektedir.

Medya ve nefret suçları

Medya, dünyada ve ülkemizde nefret suçlarına yol açan ayrımcılığı oluşturan ve besleyen kalıp yargıların, önyargıların kısaca nefret söyleminin kurulmasında ve yaygınlaştırılmasında etkili araçlardan biridir. Medyanın nefret suçları kapsamında ele alınabilecek eylemleri haberleştirme, kullanılan dil ve mağdurları ya da olayı sunma şekli, eylemi meşrulaştırmaya ve suçun altında yatan ayrımcılığı gizlemeye yol açabilir; sıklıkla böyle olmaktadır. Örneğin, Türkiye’de bütünüyle nefret suçları kapsamında görülmesi gereken eşcinsellere, travesti ve transseksüellere yönelik saldırılar, genellikle mağdurların yarattığı tahrik sonucunda oluşan eylemler gibi sunulmaktadır. Açık bir saldırı ve çoğunlukla cinayete varan ya da bizim ülkemizde ancak ölümlerle sonuçlandığında “haber” değeri taşıyabilen suçlar, mağdurların çıkar-

dıkları “olaylar” sonucunda gerçekleşmiş, “doğal” sonuçlar olarak ele alınmaktadır. Genellikle mağdurlar, failerin “hassasiyetlerine” dokunur ve cezalarını bulurlar; oysa failin hassasiyetinin tek kaynağı ayrımcılık ideolojileridir. Bu yaklaşım, sadece şiddeti meşrulaştırmakla kalmaz, aynı zamanda kendini ifade etme ve gerçekleştirme hakkının, bir toplumda kimlere ait bir ayrıcalık olduğunu da tarif eder; bu doğrudan herkesin sadece insan olmak bakımından eşit olduğu ön kabulüne dayanan çoğunluğu bizim de kabul ettiğimiz evrensel hukuk normlarının çiğnenmesi anlamına gelir.

Nefret suçları ve bu suçların nedeni olan ayrımcı ideolojilerle mücadele çok boyutlu yapısı nedeniyle hukuk, medya, eğitim başta olmak üzere toplumsal bütün yapıların sorgulanması ve yeniden yapılandırılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla sadece nefret söyleminin ve suçlarının hedefi olan grupların sorunu olarak görülemez; herkes için yaşanabilir bir dünya isteğini dile getiren ve varlık nedenini bu isteğe dayandıran her türden politik iradenin öncelikli hedefi ve sorumluluğu olmak zorundadır. Kuşkusuz dünyada olduğu gibi ülkemizde de nefret söylemi ve suçları giderek yaygınlaşmaktadır ama hepimizin gelecek tahayyülünü besleyen ve umut veren tek şey hâlâ ve sadece giderek daha görünür hale gelen özgürlük mücadeleleridir.

Dipnot: Yaşadığımız coğrafyada çok yaygın olan cinsiyete dayalı grup aidiyeti nedeniyle kadınların maruz kaldıkları çoğunlukla da ölümlerle sonuçlanan saldırılar, ilgili literatürde genellikle nefret suçları kapsamında ele alınmamaktadır; bu yaklaşımın cinsiyetçi ideolojilerden beslenen kendine özgü nedenleri vardır. Bu yazıda bu konu, bir başka yazıda ele alınmak üzere, yazının amacı ve sınırları nedeniyle dışta bırakılmıştır.

Trans Geçiş Süreci: Uygulamalar ve Sorunlar

Bir insan kendi hayatını nasıl yaşayacağına, ruhuna nasıl bir bedende hayat vereceğine ancak kendisi karar verebilir. Oysaki içinde yaşadığımız sistemde bu var oluş, devletin düzenlemelerine tabidir. Bu nedenle trans geçiş sürecinin hukuki bir boyutu bulunmaktadır. Türkiye’de yasal mevzuat 1988 yılında pembe kimlik uygulaması ile başlatılmış, transeksüel bireyler yasal statü kazanmıştır. 1980’lerin ikinci yarısında LGBTT bireyler adına yaşanan belki de tek umut verici gelişme bu gibi gözük müştür; ancak yasal boşluk ve eksikliklerden dolayı uygulamada TT bireyler birçok ayrımcılığa ve insan hakkı ihlaline maruz kalmaktadırlar. Bu ihlallerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz: kişinin bedensel bütünlüğüne müdahale, kişinin hekim seçme hakkının ihlali, kişinin sosyal hayatının kısıtlanması, kişinin üreme hakkının ihlali, özel hayatın gizliliğinin ihlali, istihdamda ayrımcılık vb.

Tüm bu ihlallerin ve ayrımcılıkların temel nedeninin devlet politikası olduğunu belirtmek gerekir. Pembe/mavi kimlik ayrımı, bireylerin biyolojik cinsiyete dayalı farklılıklarını iktisadi, siyasi, hukuki ve sosyal alanda bir eşitsizliğe dönüştürme amaçlı yaratılmıştır. Bu noktayı da akılda tutarak, süreç sırasında yaşanan temel insan hakları ihlallerinden kısaca bahsedelim:

Kişinin bedensel bütünlüğüne müdahale

Devlet, kadınlık/erkekliği cinsel organ üzerinden algıladığından cinsiyet geçiş operasyonu geçirmeye karar veren bireylerin ameliyatların tümünü geçirmelerini şart koşturmaktadır. Oysa ki bireyler bedenleri üzerinde istedikleri değişiklikleri, istedikleri zaman ve istedikleri kadar yapma hakkına sahiptirler. Bu nedenle devletin bu uygulaması, bir insan hakları ihlalidir.

Kişinin hekim seçme hakkının ihlali

Cinsiyet geçiş operasyonu yaptırmak isteyen bir bireyin sosyal güvenlik hakkından yararlanabilmesi için mahkeme kararıyla belirlenen

hastanede operasyon geçirmesi şarttır; ancak kamuda çalışan birçok hekim, geçiş operasyonu konusunda uzmanlaşmamıştır. Konuda uzmanlaşmış hekimlerinse genelde özel sektörde çalıştıkları gözlemlenmektedir. Geçiş operasyonları özel kliniklerde oldukça yüksek fiyatlara yaptırılmaktadır. Bu nedenle sağlıklı bir şekilde operasyon geçirmek isteyen bireyler, heteroseksüel bireylerin (trans olmayan, nasıl kavramsallaştırılacak bilemedik) aksine hekim seçme hakkına sahip olmadıklarından, yani yasadaki ayrımcılıktan dolayı kendi seçemedikleri hekimler tarafından ve çoğunlukla görece sağlıklı koşullarda ameliyat edilmeye zorlanmaktadır.

Kişinin sosyal hayatının kısıtlanması/ Özel hayatın gizliliğinin ihlali/ İstihdamda ayrımcılık

Trans erkeklerin ameliyatları iki aşamalıdır. Tıbbi olarak iki ameliyat arasında ortalama altı ay geçmesi gerekmektedir; ancak alınan mahkeme kararı ve geçirilen ilk operasyon sonrası Nüfus Dairesi’ne gönderilen bilgiler, askeriyeye iletilmektedir. Bu nedenle ilk ameliyatını geçiren trans erkeklere askerlik yoklaması gelmektedir. Bununla beraber trans erkekler sosyal güvenlik haklarından genellikle pembe kimlikleriyle yararlanabilmektedirler. Hal böyle olunca trans erkekler ikinci ameliyatlarına kadar, yani tıbbi olarak gereken süreçte çifte ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Pembe kimliklerini korudukları sürece sosyal hayatlarını sınırlandırmak zorundadırlar; çünkü polis tarafından kimlikleri sorgulandığında yasal olarak taşımaları gereken kimliği taşımadıklarından karakola alınmaktadırlar. Mavi kimlik aldıklarıdaysa son ameliyatları için gerekli sosyal güvencelerinden yoksun kalmakta ve askerlik şubesine çağrılmaktadırlar. Yine uygulamada karşılaşılan sorunlardan biri olarak, ameliyat olmuş kişilerden, iş başvurusu esnasında nüfus kaydı talep edilmesi durumunda, ameliyat öncesi kimlik ve cinsiyetlerine dair mahkeme ka-

rarının bu kayıtlarda yer alması, kişinin özel hayatının gizliliğinin ihlalidir.

Bir diğer tartışma yaratabilecek konu, 2006'da yürürlüğe giren "Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik" uyarınca "Özür Durumuna Göre Tüm Vücut Fonksiyon Kaybı Oranları Cetveli"ndeki transeksüellerle ilgili düzenlemedir. Bu cetvelde "Cinsel Kimlik Bozuklukları - Cinsel Seçim Bozuklukları" olarak kabul edilen transeksüalizm, fetişizm, gösterimcilik, çocuğa cinsel sevi ve sado-mazoizm (cetvelden aynen aktarıldı) yüzde 0-15 arası bir özürlülük durumu olarak değerlendirilmektedir¹. Bunun sonucunda transeksüel bireyler çeşitli alanlarda, örneğin istihdam alanında ayrımcılığa uğramaktadırlar.

Kişinin üreme hakkının ihlali

Geçiş operasyonu yaptırmak isteyen bireyler

mahkemeye başvurduklarında yasada belirtilmediği üzere "üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun" bulduklarını sağlık raporuyla kanıtlamak zorundadırlar. Hakim tarafından geniş şekilde yorumlandığında² daha önceden evlilik yapmış ve/veya çocuk sahibi olmuş bireylerin geçişi zorlaştırılmaktadır. Aynı şekilde trans geçiş bir tür kısırlaştırma operasyonuna dönüşmektedir. Geçiş operasyonu, transeksüel bireylerin üreme haklarını ellerinden almaktadır. Aslında "normal" bir cinsel organa ve hormon fonksiyonlarına sahip transseksüel, doğal olarak üreme yeteneğine de sahip olabilir; ancak yukarıda belirtilen yasa nedeniyle geçiş operasyonu yaptırmak isteyen transeksüeller devlet tarafından zorla kısırlaştırılmaktadır³.

Gerek yerel gerekse uluslararası boyutta, özel olarak cinsiyet geçiş eksenindeki hukuksal düzenleme ve uygulamalar, gelişmeye ve değişmeye açıktır. Bu nedenle transeksüel bireylerin insan hakları mücadelesi önem kazanmaktadır.

Kabahatler Kanunu Nedir, Ne Değildir?

Uğur Yıldız / MİHA

İstanbul Üniversitesi Ceza ve Usul Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fatih Selami Mahmutoglu, travesti ve transseksüellere yönelik haksız yere uygulanan "Kabahatler Kanunu"nu MİHA muhabiri Uğur Yıldız'a anlattı.

"Kamuoyunun tartışmasına neden olan bu uygulamada anılan ceza kişilerin sırf travesti veya transseksüel olması nedeniyle veriliyor ise yasa hatalı bir biçimde uygulanıyor demektir."

"Böyle bir durumda da şüphesiz buna karşı kanun yolları açıktır. Hatta kasten bu uygulamanın devam ettirilmesi ihtimalinde yetkililer açısından idari ve cezai yaptırım söz konusu olabilmektedir."

Lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transeksüellere (LGBT) uygulanan Kabahatler Kanunu ne zaman yürürlüğe girdi? Nasıl oluştu?

5326 sayılı Kabahatler Kanunu 30.03.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, modern hukukta kabahat diye adlandırılan suç boyutunda nitelendirilemeyen basit eylemlerin Ceza Kanunu'ndan çıkarılması eğilimi sonucunda ortaya çıkmıştır. Çünkü önemsiz sayılabilecek toplumsal ihlallerin Ceza Kanunu'nda yer alması çeşitli sakıncalar doğurmaktadır. Söz gelimi bu ihlaller mahkemelerin iş yüklerini aşırı derecede artırmakta, zaman kayıplarına neden olmakta ve Ceza Hukuku'nun sahip olduğu caydırıcılık gücünü ciddi olarak zayıflatmaktadır.

Ayrıca yargılamaya ilişkin maliyetleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Daha da önemlisi, bu eylemlerin ceza kanunlarında yer alması kişisel özgürlüklerin ancak zorunlu hallerde kısıtlanabileceği ve ceza hukukunun toplumsal düzeni korumak için son araç olabileceği yönündeki çağdaş düşünce ile de çelişmektedir. İşte, suçlulukla mücadelede sözü edilen bu ge-

rekçeler, kabahatleri suç olmaktan çıkarma eğilimine ve kabahatler kanununun oluşmasına hız kazandırmıştır.

Bu yasanın çerçevesini çizer misiniz? Yasanın içeriği tam olarak nedir? Yasada sizin katkılarınız olduğu söyleniyor.

Bu bağlamda Kanunun yapım sürecine bakıldığında şüphesiz görüşlerime başvurulmuştur. Hatta o tarihte TBMM’de oluşturulan alt komisyonda görev almam için ilgili Bakanlıktan davet gelmiştir. Ne var ki üniversitedeki işlerimin yoğunluğu nedeniyle bu çalışmalara katılamadım. Yine belirtmeliyim ki, TCK’nın hazırlık aşamasında TBB’nin temsilcisi olarak TBMM Adalet Alt Komisyonu’ndaki çalışmalarım sırasında da bu konudaki fikirlerimi meslektaşlarımla paylaşma imkânına sahip oldum.

Hatta Kanun’un yürürlüğe girmesinden sonra getirilen düzenlemeye bakıldığında yazmış olduğum “Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Düzene Aykırılıklar Hukukunda Yaptırım Rejimi” isimli doktora tezinden faydalandığımı gördüm. Doğrusunu söylemek gerekirse bu durum beni ziyadesiyle mutlu etmiştir.

Bu kanunun amacı nedir?

Kabahatler Kanunu’na genel olarak baktığımızda ilk madde de kanunun amacını görmekteyiz. Buna göre kanunun amacı; genel ahlakı, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumaktır. Bu amaçların gerçekleşebilmesi için ise kanunun; kabahatlere ilişkin genel ilkeleri, karşılığında uygulanabilecek idari yaptırımların türlerini ve sonuçlarını, karar alma sürecini, idari yaptırıma ilişkin kararlara karşı kanun yollarını, idari yaptırım kararlarının yerine getirilmesine ilişkin esasları belirlediği ve çeşitli kabahatleri tanımladığı görülmektedir.

Uygulamada hata veya eksikler görüyor musunuz? Zira LGBTT, polis kendilerine yönelik keyfi ve haksız uygulamalarda bulunduğunu dile getiriyor. Ayrıca böyle bir durum karşısında yargı yoluna gidilebilir mi?

Öncelikle belirtmek isteriz ki; lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transeksüel kişilere polisin doğrudan idari nitelikte para cezası tatbik ediyor olması, Kabahatler Kanunu’na dayanmaktadır. Ancak, kamuoyunda yaşanan tartışmalar, bahsi geçen yaptırımların bu kişilerin tercih ettikleri yaşam tarzından dolayı uygulandığı noktasındadır, en azından böyle bir izlenimin mevcut olduğu görülmektedir.

Hemen vurgulayalım ki; lezbiyen, gey, biseksüel, travesti, veya transeksüel olmak kanunlarımıza göre suç veya kabahat olmadığı gibi, bu kişilerin sıfatından dolayı bazı hizmetlerden yararlandırılmaması bile TCK madde 122’ye göre “Ayrımcılık” suçunu oluşturmaktadır. Daha açık bir ifadeyle temel yasa kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, özürllülük, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle bazı imkânlardan yararlandırılmamasını cezalandırmaktadır. Kamuoyunda tartışılan olayın TCK’nın 122. maddesindeki ihtimallerle bir ilgisi olmamakla birlikte yasa koyucunun felsefi açıdan temel tercihinin ne olduğunu anlamak bakımından iyi bir örnektir.

Durum böyle olunca Kabahatler Kanunu’nda yer alan gürültü yapılması veya çevrenin rahatsız edilmesi eylemlerinden ötürü bir kişinin cezalandırılabilmesi için, yasada tanımlanan hareketleri yapmış olması gerekmektedir. Yani yasanın da ifadesiyle başkalarının huzur ve sükûnunu bozacak şekilde gürültüye neden olmak şarttır. Şayet kamuoyunun tartışmasına neden olan bu uygulamada anılan ceza kişilerin sadece lezbiyen, gey, biseksüel, travesti veya transeksüel olması nedeniyle veriliyor ise yasa hatalı bir biçimde uygulanıyor demektir.

Böyle bir durumda da şüphesiz buna karşı kanun yolları açıktır. Hatta kasten bu uygulamanın devam ettirilmesi ihtimalinde yetkililer açısından idari ve cezai yaptırım söz konusu olabilmektedir. Son olarak şunu da belirtmek isterim ki tereddütlerin giderilmesi bakımından bu tür idari para cezalarında, yaptırım tutanağına eylemin oluş biçimi kısaca yazılmalı ve sevk maddesi de gösterilmelidir.

Bizlere Acilen Bir Yasa Lazım!

Basına ve Kamuoyuna;

Pembe Hayat Derneği* olarak, son dönemde trans bireylere yönelik gerçekleştirilen nefret cinayetleri konusunda son derece kaygılıyız.

Biz trans bireyler, istihdam, eğitim ve hizmetlere erişim gibi alanlarda yaşadığımız sistematik ayrımcılık pratikleri, polis şiddeti, ayrımcı mevzuat gibi sorunlar yetmezmiş gibi de, göz göre göre nefret cinayetleri sonucu öldürülmekteyiz ve sesimizi yetkililer duymamaktadır.

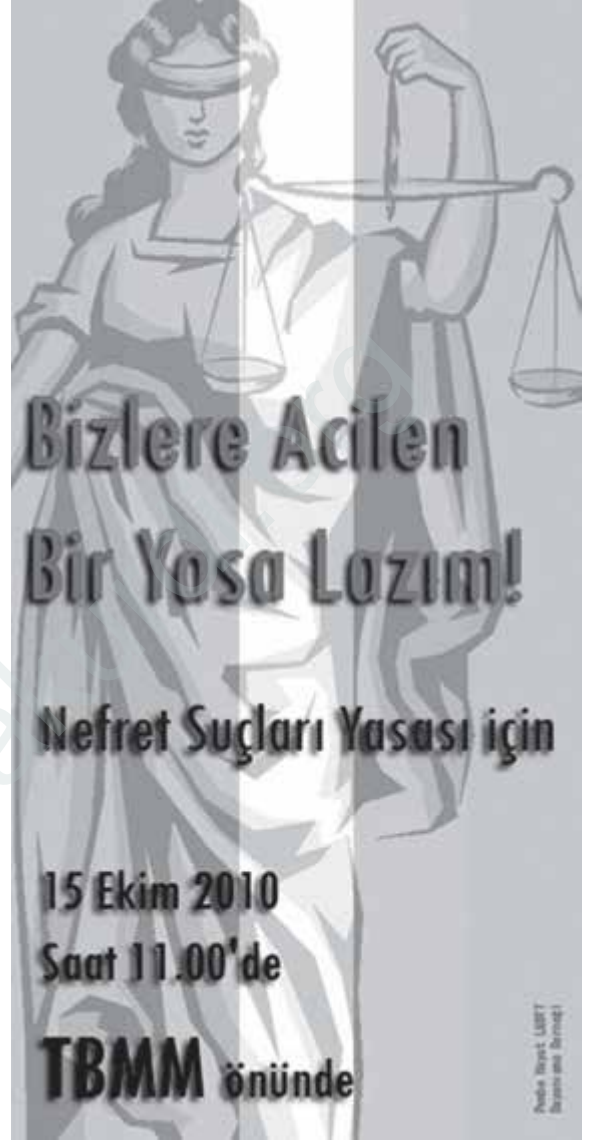
Yaşanan cinayetler sonrası kolluk kuvvetleri soruşturma aşamasında isteksiz davranmakta, zanlıların yakalanması sonrası kovuşturma evresinde adli birimler "ağır tahrik" indirimleri ile zanlıları ödüllendirmekte, yasa yapıcılar ve karar vericiler ise var olan ayrımcı mevzuatı değiştirmemekte ve tarafımızca talep edilen Nefret Suçları Yasası ve Ayrımcılık Karşıtı Yasa gibi çalışmalar için hiçbir adım atmamaktadırlar.

Bütün bu faktörleri de göz önünde bulundurarak, 15 Ekim 2010 tarihinde, saat 11.00'de TBMM önünde yasa yapıcı ve karar vericilerin gözleri önünde bir defa daha trans bireylerin maruz kaldığı nefret cinayetlerini protesto eden ve demokratik taleplerimizi dillendiren basın açıklamamızı yapacağız.

Türkiyeli bütün demokratik kitle örgütleri, hak savunucuları ve vatandaşları, trans bireylerin yaşadıkları hak ihlallerine karşı basın açıklamamıza katılmaya çağırıyoruz.

"Nefret" in değil, eşitlik ve adalet taleplerinin önemsendiği bir dünya için...

-Basın açıklaması sonrasında Sakarya Caddesi'nde kamuoyunu yaşanan hak ihlalleri noktasında bilgilendirmek amacı ile stand açarak taleplerimizi dillendireceğiz. Ardından saat 17.00'de ise, çeşitli illerden katılım gösteren insan hakları savunucuları ile birlikte Sakarya Caddesi'nden Yüksel Caddesi'ne yürüyeceğiz.

*Pembe Hayat Lezbiyen Gey Biseksüel Travesti Transeksüel Dayanışma Derneği

Ataç 1 Sokak 3/8 Yenişehir,
Çankaya, Ankara

Tel : 0312 433 85 17

0532 462 17 05

Fax : 0312 433 85 17

e-posta : pembehayat@pembehayat.org

Web: <http://www.pembehayat.org>

Trans Bireyleri Anma Haftası Nefrete Karşı Yürüyüş İle Tamamlandı

Pembe Hayat Lezbiyen Gey Biseksüel Travesti ve Transeksüel Dayanışma Derneği 3 yıldır, 20 Kasım Haftası'nda Nefret Suçlarına ve Nefret Cinayetlerine dikkat çekmek için etkinlikler düzenliyor. Haftanın ardından Dernek, "Türkiye'deki ve yurtdışındaki başta trans örgütlenmeleri ve bireyler olmak üzere, cinsiyet kimliği ve ifadesi temelli nefret suçlarına karşı mücadele eden bütün toplumsal kesimlerle işbirliği içerisinde buluşmalarımızı devam ettireceğiz" açıklaması yaptı.

Nefret Suçlarına Karşı Yürüyüş

20 Kasım Haftasının üçüncüsü Nefret Suçlarına Karşı Yürüyüş ile sona erdi. Hafta boyunca düzenlenen etkinliklerde, Türkiye'nin çeşitli illerinden Ankara'ya gelen trans bireyler kendi sorunlarını, çözüm önerilerini ve sonrasında nasıl hareket edeceklerini konuştular.

Hafta boyunca hangi konular tartışıldı...

Buluşma boyunca cinsel yolla bulaşan hastalıklar, seks işçiliği, nefret söylemi ve yetersiz

mevzuat, ailede nefret, medyada nefret, sivil toplum ve transfobiye karşı stratejiler, politika, Uluslararası Trans Kimlikler Hastalık Değildir Kampanyası ve uluslararası trans hakları aktivizmi gibi konular ele alındı.

Kimler katıldı...

Buluşmaya insan hakları savunucuları, hukukçu ve akademisyenler, politikacılar, yabancı misyon temsilcileri, uluslararası aktivistler, sanatçılar ve gazeteciler de katıldı.

“Daha güçlü bir trans hakları hareketi için dayanışmayla”

Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, haftanın ardından yaptığı açıklamada, “nefret suçları ile mücadelede en önemli aracımız, trans bireylerin örgütlü mücadelesi” olduğunu belirtti. “Daha güçlü bir trans hakları hareketi için dayanışmayla” çağrısı yapan Dernek, “mücadelemizin, bundan sonraki süreç içerisinde katkı sunmak isteyen bütün trans bireyler ve mücadele arkadaşlarımızdan gelecek katkılarla daha da zenginleşeceğinin farkındayız” dedi.

20 Kasım Haftası nereden geliyor...

12 yıl önce ABD’de bir transkadın, Rita Hester, San Francisco’deki evinde bıçaklanmış bir şekilde ölü bulundu.

Rita Hester’in ardından "Ölümümüzü Hatırlamak" adıyla başlatılan mumlu nöbet tutma eylemi sonrasında transfobik nefret ve önyargıdan dolayı şiddet gören ve öldürülen trans bireylerin onuruna ve trans görünürlüğünün artırabilmesi amacıyla 20 Kasım Haftasının anma haftası olması için dünyanın dört bir yanına çağrılar yapılmaya başlandı.

Türkiye’de Trans Bireylere Yönelik Nefret ve Ayrımcılık

“Trans olduğumuz için, sırf varoluşumuzdan dolayı "nefret" ediliyoruz!” açıklaması yapan Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, 20 Kasım etkinlikleri vesilesiyle Türkiye’de trans bireylerin maruz kaldığı ayrımcılıkları şöyle sıraladı:

Trans bireyler olarak nefret cinayetlerine maruz kalıyoruz.

Medyada transfobik nefret söylemi aynı yoğunluğu ile devam ediyor.

Kolluk kuvvetleri, trans bireylere yönelik transfobik şiddetine devam ediyor.

Adli birimler, katillerimizi ceza indirimleri ile ödüllendiriyor.

Yasa yapıcı ve karar vericiler, trans bireyleri görmezden geliyor, demokratik taleplerimizi dikkate almıyorlar.

Eğitim, istihdam, sağlık, hizmetlere erişim gibi alanlarda transfobik nefret ve ayrımcılık kol geziyor.

Seyahat özgürlüğümüz engelleniyor, ifade özgürlüğümüz kısıtlanıyor, toplumsal baskı, dışlanma ve şiddet ile karşılaşılıyor.

Kaos GL

hevjin

fanzin 4 2010

Kurdî

Transfobi

Yıldırım Türker

Ê din ê her kesî!

Eren Keskin

Roportaj

www.arsiyakurdi.org

Hevjin LGBT adına Derginin sahibi
Fettah Çiçek

Genel Yayın Müdürü
Ömer Sezer

Danışma Kurulu
Kaya Fırat, Diren Özkan, Ezra Yıldırım,
Harika Peker, Mekiye Ormancı,
Melike Coşkun, Mij Ba, Naşide Buluttekin,
Nebahat Akkoç, Özlem Örcen

Yayın Kurulu
Ali Erol, Asu Amed, Barış Sulu, Bawer Çakır,
Elif Ceylan Özsoy, Gülçin Özbey, Heval Azad,
Hülya Sur, Remzi Altınpolat, Salih Canova,
Serap Akçura, Umut Güner

Derginin Editörü
Kaya Fırat

Redaktör
Ezra Yıldırım

Kapak
Serap Akçura

Fotoğraflar
Hakan Aydoğan

Hukuk Danışmanı
Av. Fırat Söyle
Av. Elif Ceylan Özsoy

Katkıda Bulunanlar
Didem Danış, Bawer Çakır,
Esmeray, Kürşad Kahramanoğlu
Güniz Öz, Feride Gün, Arin Şah,
Serhad Solin, Murat Özpamuk

Yönetim Yeri
Diyarbakır

Basım Tarihi
Aralık 2010

Tasarım / Dizayn
Nejat Ünlü

Baskı
Sena Ofset Matbaa

Yayın Türü
Yerel süreli (2 aylık)

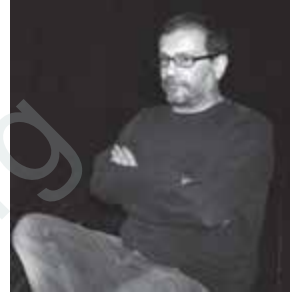
İletişim
dergi@hevjın.org

Adres
Lise 4. Sok. Mustafalar 1 Apt.
Kat:4 Daire:18
Yenişehir / Diyarbakır

içindekiler

“Ê din ê her kesî!”

Yıldırım Türker

Eren Keskin

“Em hemû mirovên delal bûn”

33

Ê din ê her kesî!

Yıldırım Türker

Cîh: Navenda Pîşeyî ya Diyarbekirê.

Amadekar: LGBTT û Komela Kaos GL.

Mijar: Ê din ê her kesî.

Dem: 6 Adar 2010, Şemî.

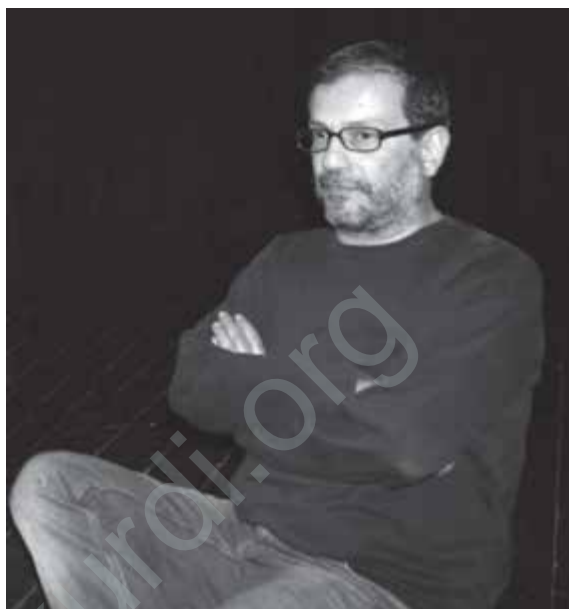
Mêvan: Yıldırım Türker.

Mijara ku em ê di derheq wê de bipeyivin, him ne hêsan e û him jî nazik e. Çima ne hêsan e? Însanên ku herî pir ji fahmkirina vê mijarê re amade ne, heta kesên di navenda vê mijarê de dijîn û subjeyên vê mijarê ne jî dibe ku aciz bibin, rihet nekin. Sedemê acizkirina vê mijarê jî ev; gava ev mijar dikeve rojevê wek tevlihevkirinê, xerakirinê tê nirxandin. Divê em di destpêkê de qala zemîna ku em li ser dijîn bikin: Li erdê ku em li ser dijîn têkiliyên me yên dostî û neyartî, jiyana ku me ava kiriye, silabên me, şer û pevçûnên me û di vê çimentotê de tiştêkî îdeolojîk...

Em hemû -yeko yeko û bi tevayî- ji cinsiyetê nefret dikin. Divê di destpêkê de em vê biryarê bipejirînin û wisa sohbeta xwe bidomînin. Di derheq cinsiyetê de pirsgerêkek me ya pir mezin heye. Gava cinsiyet bi awayekî wek nasnameyekê li ser me tê ferzkirin em jê aciz dibin. Ez wisa difikirim ku, cinsiyet bi awayekî paşguh bibe, hek mumkun be bê veşartin û heta mumkun be qet nekeve jiyana me, em ê tercihtir bikin.

Bawer im hun jî dizanin ku Selma Aliye Kawaf, wezîreke dewletê ye. Ji bajarê Denîzliyê mebûsa jin ya yekem ev kes e. Lewra, AKP ew bi pesinadin û hela hela kir Wezîra Dewletê ya ji karûbarên zarok û malbatê berpirsiyar. Ji xwe kevneşopiyek wisa jî heye: Ji gava ku di Komara Tirkiye de ev wezaret hat vekirin û vir ve, wezîrê vê wezaretê divê ku jin be. Lewra ev wîtrînek e.

Li paş vê helwesta ku divê wezîrê vî karî yeka jin be jî, tiştêkî îdeolojîk heye. Îdeolojîyek gelek qirêj heye di vê helwestê de: “Ya ku hêlînê çêdike çûka mê ye.” “Sewaxa malbatê jin e.” Li

gor vî heşî ev helwestê stendin.

Demek berê, Selma Aliye xanim, li hember hin rêzefilman dest bi şerekî sansurî kir, sedema vî şerî ev bû: Ev rêzefilm ne li gor “ehlak û rewşa malbatên Tirkan” e. Got ku ew ê ji bo weşanên şifreyî hewl bide. Dîmenên ku li dij derdiket jî yên maçkirin û pevşadbûnê bûn... Li gor Selma Aliye xanim ev dimen, serobero û tiroviro bûn. Ne mumkun e ku ev yek bê paşguh kirin: Gava qala cinsiyetê dibe qirêjî, gava qala qirêjîyê dibe jin tê bîra me. Bi ya min pirsgerêka me hemûyan -ez jinan jî dixim nav vêya- ev e; em ji jinan hez nakin. Însanên herî şareza û yên xwe herî pir demokrat dibînin - bi gotinek herî sivik- ji jinan hez nakin. Ev yelpaze heta ku ji jinan madê wan li hev keve, jinan perçe perçe bike û ji holê rake fireh dibe... Em ji jinan hez nakin; gava qala cinsiyetê dibe em naxwazin bibînin, ya ku Selma Aliye xanim naxwaze bibîne jî ev tişt e. Gava jinek mêrekî maç bike an jî jinek “tazîmazî” bê dîtin wê pir aciz dike.

Li hêla din, tiştêkî em dikarin jê re bibêjin “cinsiyeta mêran” an jî xwiyakirina cinsiyeta mêran; li Tirkiye, îmkanên hebûn û

hevjin

helwestgirtinê ji bo mêran pir meşrû ye... Wek mînak, filmên Recep Îwedîk, di telewîzyonan de gelek car tèn weşandin. Di van filman de cinsiyeta mêran ya êrîşkar, dev bi kevez û bi zor û zulum, Selma Aliye xanimê qet aciz nake. Qet tu kesî aciz nake; herî pir êm ê bibêjin “ev ne li gor min e” û lê nenêrin. Lê neyartiya me ya li hember jinan, dibe sedem ku ev civak bibe civakeke derewîn. Ez wisa bawer dikim ku derdê me yê sereke, neyartiya jinan e.

Li vir, em hemû ji eynî derzê derdikevin, ez wisa difikirim. Ji bo di mijarek wisa de em bifikirin, bipeyivin û guhdar bikin em hatine ser hev; lewra ez difikirim ku derzên me wek hev in û em ji van derzan derdikevin holê. Ez wisa difikirim ku, di serî de, ya ku em pêkbînin divê durustî û dilovanî be. Em dizanin ku hin mîrên di qadên cuda de têkoşîna maf, nasname û baweriyên dikin; hin ji wan pir demokrat in, hin ji wan ji bo sosyalîzmê şer dikin jî, gava diçin mala xwe li jina xwe dixînin. Em dizanin ku, bi ihtîmala herî baş heqaretê li jina xwe dikin, lingên xwe bi wan didin şuştin, wan didin ber kar û wan piçûk dibînin...

Ji ber vê yekê ez dibêjim “neyartiya jinan, ez qala derdekî ku em bi siyasetê, siyasetmedariyê, rast fikirîn û rêxistinî bûnê nikarin çareser bikin dikim. Em jinan tim wek yeka din ya kone û her dem dikare astengekê derxîne dibînin. Ew wan candarê ku hewcedarî sitirandinê, baş kirinê û kontrol kirinê dibînin. Ji ber vêya jî zimanê wisa dibe. Xeyalên me yên ji bo cîhanek nuh kêm û qels dimînin. Di dawiyê de jî, qedera me di destê hukûmeta AKP û muhalefeta CHP de dimîne. Em dibêjin ku em gelek tiştên baş difikirin, lê di jiyana xwe de em wisa tevnagerin. Ev gîrîzgahe zêde dirêj bû, lê hek em qala neyartiya jinan ya di vê civakê de nekin, em nikarin derbasî homofobî bibin. Lewra homofobî, xwişka/birayê piçûk yê neyartiya jinan e û ev her du sûcê nefretê hevdu pirtir û bi hêztir dikin: Mîsojenî û homofobî.

Baş e, ev homofobî çi ye? Homofobî ev e: Hemû cîhan mecbûr e ku bastûra heteroseksuel qebûl bike, tiştên derveyî vêya nayê tehamul kirin... Parastina gotina Selma Aliye Xanim, “bastûra

malbata Tirk” ev dîtin e. Ji gotina wê ev tê fahmkirin: Bi navê “bastûra malbata Tirk” rewşeke taybet heye. Ev tesbît bi salan li dij komunîzmê hatiye bikaranîn... Homoseksuelî jî, ji bo “grûba ku dibêje civaka me ne amade ye” derketiye holê.

Sala din li civînek Konseya Ewropayê, cardin vê xanima wezîr, li dij pêşniyara Yekîtiya Ewropa ya ji bo bastûrên malbatî yên cuda û rêxistinên malbatî yên cuda derket. Got ku, “li Tirkiyê em nahêlin homoseksuel bibin xwedî zarok û bizewicin.” Ji ber vêya, Konseya Ewropayê mecbûr ma ku vê pêşniyarê wisa biguherîne: “Li hin welatan şerd dibe ku bê guhertin.” Di vê mijarê de biserket. Carek din jî mijara homoseksueliyê li derveyî sînor ma. Hun dizanin mijara herî pir, herî kûr, herî zêde û herî dewlemend mîtoloji li ser hatiye efrandin homoseksuelî ye. Pir eşkere ye ku mitolajiyên li ser homoseksueliyê, ji mîtolojiya Helenan kûrtir û dewlemendtir e. Hin ji van mîtolojiyan baş in, hin jî nebaş in, lê hemû jû mîtoloji ne. Gotina homoseksul nêxîktirî huner e jî mîtoloji ye. Homoseksuel 24 seetan seksê dikin jî wisa ye. Derewçînin jî... Jêhetî ne jî... Gelek mîtoloji hene ku me dixin tengasiyê. Ev mîtoloji di mijara jin û mîr de jî tèn dîtin.

Mîtolojiya mîrtî û ciwanîyê qadên pir kûr in. Mîtolojiya homoseksueliyê jî, li ser van erdan danîne hember mîtolojiya ciwanîyê. Yên ji sînemaya Tirk ya kevn hez dikin û yên temenê wan ji 70yî zêdetir wê baş bê bîra wan: Di filmên Tirkan de karîkaturên homoseksuel yên radihêle çenteyê jîna stranbêj –ji efendiyê xwe re bibêjim- qeşmer, keno derewçîn û sehtekar hene. Gotinek Gandhi ya ji bo qala şerê xwe yê li dij Îgilîzan bike heye: “Di destpêkê de wek me nedîtîbin dikin, paşê henekê xwe bi me dikin û dûre ji bi me re şer dikin.” Em dikarin vê gotina Gandhi ya ji bo şerê xwe yê li dij emperyalîzmê gotiye bişibînin rewşa homoseksuelan.

Ev civak aniha hatiye rewşa şer. Ji xwe demek pir dirêj wek ku nedîtîbin kirin. Di dîrokê de ev jî qeyd bû; Zekî Muren nizanîm bi çen jinan re dergistî bûye, heteroseksuelekî diltenik e. Di 12 Îlonê de, wek “paşa”yê her kesî gotinek wî heye:

bersîva pirsra “gel çima ji te re dibêjin paşa?” wisa daye, “lewra ji paşayan re nikarin bibêjib îbne.” Em qala civaka ku nikare Zekî Muren jî tehamul bike dikin. Demek pir dirêj homoseksuel wek tunebin helwest stendin, bi tevayî berê wan dan binê erdê. Paşê jî em bûn şahidê meraqa medya ya pir qirêj. Wek her mijara ku tabû tê pejirandin û bi nefret lê tê nêrîn homoseksuelî jî meraqa magazînî ya însanan pitir dike. Wek hin siyasetmedar û vê dwayê xanima wezîr jî dibêjin, me bawer ki ku di va civakê de homoseksuel tune, ev taybetiya xeran ji Rojava hatiye. Ev nexweşiyek bûrjûwazî ye, di rojeva çep de aniha ciyê wê tune, paşê wê li ser bisekine. Di vê navberê de bi 10 hezaran însan, dibin mahkumê tenêbûnê û kul û kederan.

Wek ku min got, piştî 12 îlonê ku siyaset bi tevayî hat qedexekirin, femînîzm pêş ket û bi vî awayî homoseksuel jî hêdî hêdî derketin holê. Halbûkî heta wê gavê pir dihatin dîtîn lê nav lê nehatibû kirin. Paşê nav jî lê hat kirin, lê ji ber ku bûn malzemeyê ken û henekan, cidî nehatin dîtîn. Lê ya ku Kaos GL 15 sal berê dest pê kir, gavek pir şoreşker bû. Ev helwest rê nedida ku neyê dîtîn û henek pê bê kirin.

Zimanekî wê yê pir siyasî hebû, hek hin caran diket dafikên siyaseta nasnameya cinsî jî, xwediyê siyasetek ku van davikan bibîne jî. Heta van rojan hat û gelek rê jî derbas kir. Di daweyan de gelek tişt bi dest xist û em aniha dikarin li Diyarbekirê li ser vê mijarê bipeyivin. Gava gotin “bila navê vê mijarê çi bi?”, Ji dilê min hat ku “ê din ê her kesî” be. Ez baş bi vêya dizanim ku, qet tu kes ji me –homoseksuelên li vir jî- ji homoseksuelan hez nakin. Çawa ku em ji jinan hez nakin, jinan wek xwe nabînin, jiyana wan dewlemend nakin, nahêlin rêxistinî bibin, wisa jî ji hebûna homoseksuelan aciz dibin. Homoseksuelî tiştêkî wisa ye ku me mecbûrî lêpirsîna hemû ezberên me dike.

Homoseksuelî îro, wek mijarek komîk jî ê din kirinê wêdetir bûye û hatiye sûcdar kirin. Homoseksuelî îro wek rêçek bi xeter hin sazî û îdeolojiyan tehdît dike, wer tê îdia kirin, lewra gava nav lê tê kirin, sîstema civakê û bastûra malbatî ya heye tehdît dike. Gava min got “em jê hez nakin” qesta min ev bû: Piştî dewarên me ciyê wan li ser sifra me heye. Hin rêxistinên çep wek nîşaneyê demokratîyê, hebûna homoseksuelî û kesên transgender qebûl dikin û bi vî awayî demokratiya xwe garantî dikin. Wek,

hevjin

“ez pir zilamekî demokratim, hevalekî min î homoseksuel jî heye... Tiştêkî bi fyaqe ye jî.

Tu zilamekî çiqas dewlemend, çiqas demokrat, çiqas yekî nayê pêdekirin e ku tu dikare bibe hevalê homoseksuelekî? Tu çiqas wekhevîhez e? Lê bi rastî jî em hewl didin ku nas bikin û bibînin? Homoseksuelan çiqasî xwe qebûl kirine û çiqasî wek xwe ne, di vê rêyê de çiqas pêş ketine? Demokrat, çep, anarşîst an jî mark-sîst yên ku li hember her cure niheqî û cudatî ne, çiqasî jî pejirandina wan re amade ne? Bi gotina dewletê ya navdar, xeta sor li ku dikşînin? Em van tiştan lêpîrsîn dikin? Nizanim.

Lê ez vêya dizanim, wek însanên ji baweriya çep hatinin, em nêzikî pejirandina hin hiyerarşî ne, hîn tiştên me yê pêşdetir hene. Gava em bibêjin “ma millet ji birçîna dimire, aniha wexta fikirandina mafê heywanan e?” em dikevin xeterek pir mezin. Lê em tiştêkî wisa nebêjin jî em nikarin xwe îfade bikin. Ev fikirandina hiyerarşiyî û kirinên sereke, ramana desthilatdariya mêran û daxwaza desthilatdariyê ye. Li vir em giş astengiyên Kurd bûnê û wek Kurdekî li bajarên mezin mayinê dizanin. Baş e, ê din ê her kesî – him Kurd him jî homoseksuel- bûyin tiştêkî çawa ye? Dibe ku me li astengên homoseksuelên Tirk nêrîbe û wisa gotibe: “ê vanan jî tahmisarî

ye” Hey me gotiye. Hiyerarşiya kirinan jî ê din kirin jî teriya hev çêdikin. Ev wek tiştêkî ku, di nav çerxê de nefret û mirinê diafirîne; wek rûyê kapîtalîzmê yê zer-reş e... Ez qala vêya dikim: Rêyên me yên însanî ku em têkilî saz bikin û her tiştên me yên ku em nêzikî însanan bibin ji dest me stendine. Tirk zorê li Kurdan dike, Kurd li Suryanan, Suryan li jina xwe, jina wî li zarokê xwe, zarok li kuçikê xwe, kuçik jî li pisîkê... Çerxa zulmê ya pir dijwar çêdibe li vir.

Gelo em wek însanên li ber zulmê, êm ê çawa ciyekî ji xwe re di nav yên din yên ew ji li ber zulmê ne de bibînin? Em li vêya miqate dibin? Gelo em wisa dibêjin?: “Destê xwe bi van însanan nekin, çawa be ew jî însan in...” Ez qala dînitîya ku xwe bi gotinên piçûk dîtin û xweş dîtin nakim. Em bawer dikin ku, însan bi awayekî bêdawî pircure ne xwedêyê tercîhan in? Me ev pejirandiye? Gelek cureyên homoseksueliyê û homofobiyê hene. Hulya Awşar dibêje ku mafê homoseksuelan diparêze, lê axaftinên wê tam jî homofobî bi xwe ye. Wek heywanên sîrkê însanan derdixîne programa xwe û dibêje, “wele ez pir ji te hez dikim” Tu têkiliya vê yekê bi mirovatiyê –an tiştên ez qal dikim- re tune.

Deşifre: Seçin Varol
secin@kaosgl.org

Eren Keskin

“Em hemû mirovên delal bûn”

Eren Keskin:

Nijadperestî, têgeheke xwedî dîrok e. Carna ji bo jî parvekirinên ekonomîk hîn zêde par bi dest bixin hatiye bi kar anîn, carna jî ji ramanên cûda re bîngehî kiriye. Demeke ku însan veneqetiyabûn nijadan jî hatiye jiyîn. Ew dem, qasî ku dinyaya îro nikare bîne bîra xwe, dûr xuya dike. Baweriya ku cûdatiyên biyolojîk yên di navbera nijadan de dikare cûdatiyên kesî û çandî jî çêbike, bû sebaba pêşketina nijadperestiyê û carna jî bû sebaba kuştina bi hezaran mirovan. Derheqê mijara “nijadperestiyê” de ku îro jî hîn wek qêrîneke neqediya bilind dibe, me bi Eren keskin re hevdiînekê çêkir ku ew li Tirkîyê ji parastvanên mafê mirovan ya herî grîng yek e..

- Em dizanin ku hûn parastvaneke mafê mirovan e. Lê tekoşîneke wisa li welatên wek me ne hêsan e. Ji ber xebatên we yên li ser mafên mirovan ceza dan we, hûn dikarin di heqê vê dozê û dosyayên xwe yên din de agahiyên bidin me?

Ez ji sala 1989ê û vir ve li Komela Mafên Mirovan dixebitim. Min tê de karên gelek cihê kirin. Wek serokatîya şaxê, wek alîkara serokê giştî û bi giştî jî ez wek parêzerek, ji serî ve dikevim dozên siyasî. Helbet di nav vê demê de, ez rastî gelek pirsgerîkan hatim. Du caran bi çekan êrîşî min kirin. Di sala 1994ê de li Diyarbekirê, di sala 2001ê de jî li Îstebolê. Ji ber ku min di nivîseke xwe de navê Kurdistan bi kar anîbû salekê karê min li min qedexe kirin.. Dîsa ji ber ku min ew peyv bi kar anî, di sala 1995ê de ez şeş mehan di girtîgehê de mam. Niha dîsa di heqê min de 21 doz hatine vekirin. Lê helbet li gorî berê ni her tişt hêsanîr e. Berê gelek xerab bû. Diyar e ku dewlet êdî naxwaze mirovên wek me bavêje girtîgehê. Lewra gelek xisarê dide pêvajoya yekîtiya Ewrûpayê, lê nikarin zagonan tam biguherînin. Di navbera Xelo û Celoyê de mane,

nikarin biryarekê bidin. Ji bo min qet ne pirsgerîke, ez dîsa dikarim têkevim girtîgehê. Êdî ew jî xwe re dizanin, dişînin Yargitayê xera dibe, li naverastê digere, wisa dewam dike.

- Hûn di heqê madeya 301ê de çi difikirin? Gelo di makezagonên dewletên din de jî zagonên wisa hene?

Ez lê nafikirim ku hene. Lewra li dinyê li welatên hîn demokratîk, hemû pirsgerîkên etnîk di nav azadiyê de tîrîngî kirin. Mafê veqetandinê jî di nav de hemû mijar tîrîngî axavtin. Heta partiyên cûdaxwaz tîrîngî saz kirin. Ji ber wê jî ez êdî lê nafikirim ku dewleteke wek TCyê li ser dinyê mabe. Ev zagon bi tenê li welatên ku bi rejîma dîktatoriya faşîst tîrîngî îdare kirin hene. Wek mînak li Tirkîyê xetên sor yêrîngî hene: Pirsgerîka Kurd, komkujiya Ermenîyan, pirsgerîka Kibrisê, jin, zayend û nasnameyên cûda, ev mijar hemû. Ya rastî hînek xetên sor diyar kirine, gava tu ji vê xetê derbas bikî, jixwe wisa dihesibînin ku tu heqaretê li Tirkbûnê dikî. Lewra tiştê ku jê re dibêjin Tirk mîr e, esker e. Nasnameya Tirk wisa qebûl dikin. Ji ber wê jî, bi min zagona 301 zagonê gelek nijadperest e. Hîn berê hînek zagonên ku wê temam dikirin hebûn, îcar 301 ne ew zagona nijadperest ya bi tenê ye. Astengiya li hember azadiya fikir û raman ne bi tenê 301 e. Makezagon bixwe jî li hember azadiya fikir û ramanan astengiyeke mezin e û di gelek zagonan de ev astengî derdikeve pêşiya mirov. Ev astengî di zagona partiyên siyasî de hene, di zagona komeleyan de hene, di gelek zagonan de hene. Ji ber van seba divê wê sîstema huqûqê ya nijadperest li Tirkîyê biguhere.

- Di madeya 66. ya makezagonê de pênasa Tirk hatiye kirin: “Herkesê ku bi tîkiliya hemwelatîyê bi Dewleta Tirk ve girêdayî be

Tirk e.” Ev ji madeya 54. ya Makezagona 1961ê hatiye wergirtin. Li gorî madeya 88. ya Makezagona 1924ê, bêyî ku li ol û nijada wê/wî bê nihêrtin, hemû hemwelatî Tirk in. Heman rêbaz di Makezagona 1876ê (Kanûna Esasî) de jî heye. Li gorî madeya 8. ya vê Makezagonê, din û mezhebê wî çi dibe bila bibe hemû teba Osmanî ne. Ma ev rewş normal e? Yan jî dewletên neteweyî li gorî van zagonên nijadperest ava dibin?

Wisa ye lê ev li Tirkîyê hinek ji edetê derketiye. Bi min li Tirkîyê derewên mezin tên kirin. Li gorî min Dewleta TCyê, îdeolojiya Cemiyeta Îttihat Terakkî û rêxistina wê ya taybet Teşkilati Mahsûsayê di avakirina xwe de ji xwe re kiriye bingeh ku ew berpirsiyarên qirra Ermenîyan e. Di navbera wan de tu ferq tune ye. Mesela piştî Împaratoriya Osmanî Gava TC ava bû, hemû deynên malî yên Osmanîyan hildan ser xwe lê deynê lêborîna qirra Ermenîyan hilnedane ser xwe. Wê red dike lê deynên malî digre, lewra di navbera wan de berdeyamîyek heye. Dîsa eşkereye ku tevna milîter ya dewletê berdeyam e. Nêrîna Îttihat Terakkîyê ya senteza Tirk-Îslam, bi heman awayî dibe îdeolojiya avakirina dewleta TCyê. Nasnameya Tirk û îslamên sûnnî bingeh tên girtin. Hemû nasnameyên ji bilî vana tune hesibandine. Yan jî hatine tune kirin. Ez li ser navê xwe bibêjim, ji aliyê bavê de em Kurd in, lê tu carî wek Kurdekî nejiyane. Aliyê dêya min jî Çerkez in, ew jî bi heman awayî ne. Ez hînî çanda herdu alîyan jî nebûm, heta ew bixwe jî hîn nebûne. Sîstemeke wisaye ku nahêle insan wek xwe bijî.

- Ku em navendparêziya etnîk ya dewrên kevn nehesibînin, em dikarin bibêjin ku bûyera nijadperestiyê, bûyereke aydî dewra modern e?

Helbet. Ev di heman demê de têgehên modern in. Lê nayê wê manê ku her tiştên modern baş in. Ev têgehên çaxa modern in, lê ev şeweya ku li Tirkîyê tê dîtin hema bibê li tu cîyê dinyayê nemaye. Û êdî sîstem diderize. Li Tirkîyê avakarê sîstema huqûqê Mahmût Esat Bozkûrt e. Bûye wezîrê Edeletê. Ev camêr dibêje ku: (Heman peyvyan bi kar neanibe jî naverok heman e) Herkesê li ser van erdan Tirk e. Yên mayî yên ku xwe Tirk nahesibînin encax dikarin xizmetka-

riya Tirkan bikin. Heman wisa dibêje. Ev camêr avakarê sîstema huqûqê ye. Gava em wisa lê binêrin, em fam dikin ku ev dewlet çawa ava bûye. Ji bilî vêya, li Tirkîyê meseleya bingehîn meseleya Kurdan e. Mesela li Lozanê Îsmet Înonu dibêje ez wek temsîlkarê Tirk û Kurdan li vê derê me. Lê paşê hemû sozên ku dabûn Kurdan înkâr dikin. Mûstafa Kemal însanekî gelek baqil e (Ez vêya qebûl dikim) Kurd wek mebûsê Kurdistanê dikevin meclîsa pêşîn. Îro ji ber ku em dibêjin Kurdistan li me doz vedikin, Vê têgeha ku bû sebaba kuştina gelek hevalên me, avakarê vê dewletê bi kar tîne, lê paşê ji nişkave dev jê berdid. Îdeolojiya fermî diguhere. Xwe dixin rewşeke ku xwe baş diparêzin û sîstemeke pêkutiyê ya gelek dijwar dest pê dike. Ya herî zêde meriv diêşîne jî ev e; sîstema perwerdeyê bi temamî li ser derewan ava bûye, bi taybetî jî dîrok. Ne bi tenê li dibistanan, bi telewîzyonan, bi muzîkê, bi fûtbolê ev derew dubare dibin.. Ev sîstema derewkar her tiştî bi kar tîne û însanan dixapîne. Yên ku xwe jê xelas kirine çi heyf e ku herhal ji sedî pênc e.

- Hûn di heqê êrişên nijadperest yên di demên dawîn de li dinyê pêk tînin çi difikirin? Carna hukmat jî ji bo derketina zagonên nijadperest pêşengiyê dikin. Wek zagonên nû yên li Swîsreyê jî bo koçberan derxistin, wek zagonên ku li Fransayê jî bo Romanan derxistin..

Ya rast ez difikirim ku ev tişt her dem dibe. Pevçûna Rojava û Rojhilat teqez heye. Ya rast “Pevçûnên Şaristaniyan” ya Huntington, ji aliyê hinek mirovan ve gelek hat red kirin filan lê ya rast ez difikirim ku ew rast e. Her cara ku ez diçim Ewrûpayê ez vêya hîs dikim; tu çawa ku ji balafirê peya dibî nijadperestî te pêşwazî dike. Îcar ku tu hîn zêde ji rojhilat bî, qemer bî.. Lêpîrsîna însanên din nakin. Lê fam bikin ku kîja insan ji rojhilat hatibe wan hemûyan digrin lêpîrsîne. Hûn çima hatin? Hûnê çend roj bimînin? Ez difikirim ku di bengeha pevçûnên dinyê de ev heye.. Bi rastî jî nêrîna ewrûpiyan ya li hember rojhilatiyan nijadperest e. Lê ez dixwazim vêya jî ji her alî ve fam bikim. Ez difikim ku ola Muslumantiyê însanan bi her awayî paş ve dixwe, wek mînak li Ewrûpayê di Xwristiyanîyê de reform heye, ew bi awayekî

reforma dîkin. Lê ola muslumaniyê reforma qebûl nake. Bi taybetî jî yên diçin derveyî welat hîn zêde xwe ji derve re digrin. Hûn li wê derê hîn zêde rastî îslamiyên radîkal tên, ewqas zêde hene ku, îcar ne mumkun e ku bi sistema wê derê re nekevin nav pevçûnan. Ji wan re dibêjin hûn me paş ve dibin. Lê bitenê meriv nikare bi vêya îzah bike. Demekê li çûyina wan însanan, bi çavê keda erzan mêze dikirin. Ji bo bi erzanî bidin xebitandin, wan bixwe gazî wan însanan kirin. Li gorî min ev tişt divê hemû bihata jiyîn. Divê li dinyê parastvanên mafên însanan û demokrat zêde bibin. Li Ewrûpayê dewlet hemû mafan didin mirovan. Gava betal be mehane

digre, perwerde û tendurustî bê pere ye.. Sebeba ku hûn li hember dewletê derkevin namîne. Jixwe jiyana we dike wek ya robotan. Carna ez lê difikirim gelo ya me baş e yan ya wan. Li cem me tekoşîn dîsa heye. Neheqî û pêkutî ewqas zêde ye ku.. Cûdatiya sinifan gelek giran tê jiyîn..

- Di pêvajoya Yekitiya Ewrûpa û globalîzmê de, dewletên neteweyî yên ku li derveyî vê qadê dimînin hilberîna nijadperestiyê dîkin. Gelo ev rewş bi awayekî, di şûna yekîtiyê de dibe sebeba parçebûna civakî û siyasî?

Ez lê difikirim ku pêvajoya Yekîtiya Ewrûpayê

jî xelet tê gengeşî kirin. Ez pêvajoya Yekîtiya Ewrûpayê muhîm dibînim. Ez bawer nakim ku Tirkîye têkeve Yekîtiya Ewrûpayê. Lê li ciyekî ku tevna dewletî wisa totalîter û milîter be, ez lê difikirim ku pêvajoyên wisa roleke qayışokî dilîzin. Di vê pêvajoyê de hûn hîn zêde dikarin biaxivin. Wek mînak, di mijara şîdeta li ser jinê de ez lê difikirim ku bandora Yekîtiya Ewrûpayê gelek zêde ye. Di mijara axavtinê de, di mijara azadiya fikir û ramanan de, di mijara azadiya rêxistinbûnê de..

Nêrineke wisa xelet jî heye. Hişmendiya ku mafên mirovan yên Yekîtiya Ewrûpayê wek tekane standart dibînin jî hene. Ev jî xelet e. Li Ewrûpayê gelek zêde bînpêkirina mafên mirovan hene. Wek mînak ez lê difikirim ku Yekîtiya Ewrûpa şîrikê milîtarîzma Tirk e. Di OYAKê de roleke mezin ya artêşê heye. Ne bi tenê xwediyê çekan e, xwediyê sermiyan e jî.. Artêşa Tirk di 38 qadên cûda de bi OYAKê re bazirganiyê dike û xwedî hêzeke aborî ya tirsehêz e. Û bi zagonên OYAKê (Ji aliyê makezagona 1961ê, ya ku gelek demokratîk dihat dîtin ve hatibû çêkirin.) Ji saziyên bazirganiyê yên din cûda hatiye girtin û ji wan bac û xerc nehatine stendin. Ew baca yên didin nadin û bi wî awayî pereyan qezenc dikin. Ji ber

wê sebebê jî sistemeke milîter ya niştecih heye. Û li derveyî welat, li gelek welatên Yekîtiya Ewrûpayê şîrikên wê yên bazirganiyê hene. Ji ber ku Yekîtiya Ewrûpa dizane ku sistema milîter ya Tirk çiqas bi bandor e jî, jê venakişê û pê re şîrikatiyê dike. Ji ber vê sedemê fikrê ku dibêje Yekîtiya Ewrûpa ji bo demokrasiyê siûda tekane ye xelet e. Lê em wê pêvajoya qayışokî ya ku wê hinek nerm bike jî red nakin. Divê meriv hîn baqilane lê binêre.

- Bi we di navbera neteweperestî û nijadperestiyê de çi cûdatî heye? Lê ku hebe ev cûdatî di gotinê de ye? Yan jî di jiyana politîk ya reel de, em dikarin politîka û seknên deqên neteweperest, wek politîkayên nijadperest şîrove bikin?

Li gorî fikrên Marksîst û Lenînîst, neteweperestiya neteweyên bindest nabe. Ku neteweperestî lêxwedîderketina mafên neteweya xwe be, gava em bi çavê neteweyekî bindest li meseleyê binêrin, wek mînak gava gelê Kurd li mafên xwe yên neteweyî xwedî derkeve, û ev wek neteweperestî bê nixandin, ev neteweperestiyeke mafdar e. Lewra di encamê de divê tekoşinê bide, lê nijadperestî tişteki din e. Nijadperestî, ji bilî nasnameya xwe her cûre

nasnameyê red dike. Tune hesab dike û hewl dide ku tune bike. Û ez lê difikirim ku nêrîna fermî ya Tirkiyê ne neteweperestî, nijadperestî ye. Lewra armanca wan ew e ku herkesî bikin Tirk, û çî heyf e ku di vê armanca xwe de bi ser ketine. Li ser vê erdnîgariyê gelek nasnameyên etnîk û olî dijiyan lê niha ji wan çiqasê wan dijîn? Yan mecbûr mane ku ji vê erdnîgariyê birevin, yan hatine qirkirin yan jî wek Kurdan di her berxwedanê de hatine qirkirin û bi vî awayî jiyana xwe domandine.

- Cûdatiya di navbera gotinên neteweperest û nijadperest de, di politikayên partiyên neteweperest yên makro yên wek MHP û BDPê de çawa xwe didin der?

Niha meriv dikare bibêje ku aliyên BDPê yên neteweperest hene û ez lê difikirim ku ev tiştêkî gelek normal e. Meriv nikare BDP û MHPê bide ber hev. MHP partiyeke nijadperest e. BDP ji kevneşopiyên bindestan tê, rêvebirên wê tîndarî, avahiyên wê tîndarî bombe kirin, însanên wê tîndarî wenda kirin.. Partiya kevneşopeke ku ew qas êşên giran kişandiye.. Lê MHP bi dewletê re ye. Pêlîstokê dewletê ye, tim li kêleka wan e. Bi min tu aliyên wan yên ku dişibin hev tunene. Li Tirkiyê yên ku naxwazin çek neteqin hene. Hêza herî mezin ya vê daxwazê artêş e. Ez lê difikirim ku li Tirkiyê artêş her tim dixwaze komeke çekdarên muxalîf yên ku qasî karibe wan kontrol bike hebin. Lewra hebûna xwe di ser wan re bi pêş dixê. Mîlîtarîzm Tirkiyê bi tirsê idare dike, ji ber wê jî hewcedariya wê bi mûxalefeta Kurd ya çekdar heye. Her ku cenazeyekî esker were li Tirkiyê nijadperestî yan jî neteweperestiya xerab hîn zêde xwe bi rêxistin dike. Ev hişmendî wek xwezayî BDPê jî xurt dike, MHPê jî xurt dike. Ev encameke normal e. Li Tirkiyê wek ku du nêzîkdayîn hebin, yan artêşperest û CHP yî yan jî AKP yî. Di navbera herduyan de cî li însanan teng dikin. Ev tiştêkî gelek xetere ye. Destûrê nadin ku ji bilî herduyan nêrîneke sêyem ya demokrat yan jî rêxistenek derkeve. Halbihal li gorî min nakokiya di navbera AKP û artêşê de ne nakokiyeke kûr e. Gava ew Kurdistanê bombebaran dikin, gelek xweş li hev dikin. Gava qirkirina Ermeniyên red dikin gelek xweş li hev dikin. Di xalên bingehîn de nakokiyên AKP û artêşê tune ne. Bervaciyê

wê li gorî min bikaranîneke senteza Tirk-Îslam e. Wek ku di navbera Artêş û AKPyê de nakokî heye nîşan didin. Wek ku niha AKP tekane partiya demokrat e. Hinek lê difikirin ku ew ê her tiştî hal bikin. Hinek jê jî lê difikirin ku wê hema sibê îslam were, em ê bibin Îran, ji ber wê jî hewcedariya me bi artêşê heye. Hemwelatiyên ji rêzê wisa difikirin. Wek ku ji bilî herduyan alternatîfeke din tune be.

- Îro pênasana neteweperestiyê, li hinek ciyan û li gorî hinek kesan cûda tê şîrove kirin. Yan jî hundirê pênasana neteweperestiyê bi maneyeke din tijî dikin. Dibêjin neteweperestiya Ataturk, dibêjin neteweperestiya nijadperest, dibêjin neteweperestiya xwe naspêre etnîsîteyê.... Li gorî we pênasên neteweperestiyê yên wisa cûda hene?

Li gorî min nabe. Ez lê difikirim ku li Tirkiyê neheqiyê li Mustafa Kemal jî dikin. Ez însaneke antî kemalîst im lê Mustafa Kemal ji mirovên îro gelek baqiltir bûye. Bi hindikî hîn zêde pragmatîst bûye. Rewşên ku ew ê karibe vegeirîne aliyê xwe çêtir nirxandine. Tiştê ku jê re dibêjin neteweperestiya Ataturk di rastiyê de nijadperestî ye. Ya rast nijadperestî bûye tiştêkî ewqas jî rêzê ku.. Ez mînakekî bidim, min dêya xwe biribû herêmeke betlaneyê, ez ji we re behsa axavtînen kevaniyên malan yên wê derê bikim. Cenazeyên eskeran hatibûn. Wisa digotin: “ Çima ewqas xwe diwestînin, bila bavêjin bombeyan, em ji hemû Kurdan xelas bibin.” Ev nêrîneke gelek nijadperest e lê wek tiştêkî ji rêzê diaxivîn. Dibe ku ew jinik dayika we be, xaltiya we be, yeka ku hûn pîrr jê hez dikin be, lê di heman demê de nijadperestek e. Ewqas ketine nav jiyana me ku hûn nikarin li van însanên ku hatine afirandin hêrs bibin. Ew difikire ku ev tiştêkî gelek normal e. Em li yên ku li hember AKPyê destekê didin CHPyê binêrin. Gelekên wan wisa difikirin û ev însan xwe wek çep didin nasîn. Ji aliyek ve wêneyê Deniz Gezmiş bilind dikin ji aliyek ve jî Kurdan didin ber keviran. Ez 12yê Îlonê wek mîlad nahesibînim lê derbeke gelek giran bû. Însanan xistin rewşeke wisa apolîtîk û însanên ewqas li gorî dilê xwe afirandin ku.. Civakeke wisa ji xwe jî daxwaz nake lê hewcedariya me bi daxwazkaran heye. Nifşên nû ji vê meselê

gelek dûr in. Rewşeke gelek dilşewat e.

- Ji bo bûyerên 6 û 7ên Îlonê navên gelek qedemeyên dewletê derbas dibin. Yan jî bi pêvajoya Ergenekonê re navê gelek qedemeyên dewletê tên ser ziman. Hûn lê difikirin ku di nav fitkirinên wisa de qedemeyên dewletê yê diyarkirî hebin û çima?

Ez lê difikirim ku teqez ew bi dewletê ve girêdayî ne. Jixwe ez li hember têgehên Ergenekon û dewleta kûr im. Ev Daîreya Herba Taybet e. Daîreya Herba Taybet jî saziyeke ku wezîfeya Teşkilata Mahsûsa ya dewra Îttihat Terakkiyê dike. Ev sazî bi bacên me mehaneyên xwe digrin, di nav sererkantiya giştî de, bi taybetî jî saziyeke ku girêdayî serokê duyem yê sererkantiyê ye. Saziya ku em jê re dibêjin Jitem jî girêdayî vana ye. Em Daîreya Herba Taybet bi salane tînin ser ziman. Ji bo kesên navê daîreyê bi lêv dikirin, bêhejmar doz vekirin, lê îro êdî rastî hêdî hêdî eşkere dibe. Ez bawer nakim û ez vêya bi demokratîkbûna Tirkîyê ve girê nadim, lewra planên Daîreya Herba Taybet bi taybetî jî planên li ser Rojhilata Navîn û planên Dewletên Yekbûyî yê Amerîkayê yê Rojhilata Navîn qet li hev nakin. Û DYA êdî dixwaze vê daîreyê belav bike. Li cem me wek ku li Îtalyayê bû ji bo belavkirina Gladroyê bi milyonan însan nameşin, lê ez vê pêvajoyê gelek bi xêr dibînim.

Li ser bûyerên 6 û 7ên Îlonê, bi salan berê Sabrî Yirmibeşoxlû ku Daîreya Herba Taybet girêdayî wî dixebitî, bi rojnamevanekî navê wî Fatîh Gullapoxlû re hevpeyvînekê dike, tê de wisa dibêje: Bûyerên 6 û 7ên Îlonê karê Daîreya Herba Taybet e û karekî gelek serketî ye. Em jî vêya dibêjin. Çi bû? Wê dewrê, 6 û 7ên Îlonê di pêvajoya neteweperestîya nijadî de rojên gelek grîng in. Ji nişkave gotinekê belav dikin û dibêjin Mala Ataturk şewitandine û li vê derê êrîş dibin ser hemû xeyrî musulman. Yanî ev êrîş ji ber xwe ve dest pê nake.

Ji aliyê rêxistinê taybet ya di nav dewletê de ev bûyer didin dest pê kirin. Îro jî tên jiyîn, heman tişt dewam dikin. Mesela Şemzînanê bigrin dest, berê wê jî gelek bûyer hene. Mesela bûyera Hakariyê ya dawîn, temam PKKê çalakiyên ku xisarê didan sîvilan kirin, lê li ciyekî ku destekê didin wê çima çalakiyeke wisa bikin? Û tam jî

roja ku wê AKP û BDP hevdiştinê çêbikin, wê çima bikin? Ez her tim wisa difikirim, jixwe ev hinek jî rêbazeke giştî ye, Bi kêrî kî hatibe wî kiriye. Yanî divê meriv wisa lê binêre û ez lê difikirim ku ev sazî hîn dewam dike û gelek xurt e. Belê operasyona Ergenekonê hinek be jî bandorê li hêzên wan kir, lê ev sazî hîn jî li gelek ciyan bi rêxistin e, yanî siyaseta hundir û derve ya Tirkîyê bi temamî ji aliyê artêşê û Daîreya Herba Taybet ve tê meşandin. Lê ji bo guhertina vana, divê li Tirkîyê di maneya rastîn de daxwaza sîvîlbûnê çêbibe. Yanî li Tirkîyê kêmaniya daxwazeke wisa heye. Dewlet temam, dewlet e lê gel jî pîrr zêde dişibe desthilatdarên xwe. Divê ev bê guhertin.

- Di bûyerên xuyakirî de em MHP û tevgera Ulkucuyan gelek zêde dibinin. Gelo ev rewş tesadufî ye, yan jî hinek kes piştgiriya didin wan?

Ez lê difikirim ku ev bi taybetî tînin destek kirin. Wek mînak di çalakiyên me bi xwe de tiştê ku ez bala xwe didimê heye. Di hinek çalakiyan de qet tiştê nabe, mesela hûn dikarin gelek tiştên ku pê aciz dibin jî bibêjin, tu tiştê nabe, yanî êrîşekî ji derve. Lê wek mînak, li Taksîmê li ser bûyerên 1915yê çalakiyek çêbû û me dizanibû ku wê hinek mirovên bi rêxistin werin wê derê û hatin. Wek normal gava du kes li kêlekên hevdu bimeşin, polês dibe asteng. Ev ne mumkun e. Yanî kombûna ev kesan. Lê ji ber ku ji saziyeke kûr ji Daîreya Herba Taybet piştgiriya distînin, hukmat hinek cûda ye, ez lê nafikirim ku hukmat vêya dike. Lê wek mînak ji Teşkilata Mahsûsa û vir de, saziyên wisa her timê karakterên antî sosyal bi kar anîne. Di sala 2001ê de kesê ku ji bo kuştina min hat Komeleya Mafên Mirovan jî heman kes e. Bi çekê bera min da, lê tesaduf çeka wî neteqiya, hevalên me mudahale kirin. Paşê mêrik got: “Min ê alaya Tirk ji Eren xanimê re diyarî bikira, niyeteke min ya xerab tune bû.” Û rapora kesayetiya antî sosyal girt û derket. Pîrraniya van bûyeran wisa tê jiyîn. Raporên wan amade ne, her tiştên wan amade ne, wan bi rêxistin dikin û dişinin. Di bûyerên Înegolê de, yek du kes xwe dixin navê û ew girse dikeve wî halî. Wê mînaka kevaniyên malan ya ku min

qal kiribû, hûn dikarin wan jî wisa bi rêxistin bikin, gelek hêsan e. Lewra êdî meselê ewqas kirine parçeyêke ji xwe ku ji bo vêya hewce nake ku hûn MHPyî bin jî.

- Di 18 Adara 2002 de, li Almanyayê li bajarê Kolnê li ser jinan panelek hatibû li dar xistin, ji ber ku we gotibû esker êrîşî jinan dikin û dest dirêjiyan dikin û artêşkarê bazirganiyê dike, bi sûcê ku hûn heqaretê li şexsiyeta manevî ya TSKya berê dikin doz li we vekirin. Gelo hûn vê helwesta wan wek zayendparêzî (nijadperestiya zayendî) dibînin?

Li hember derketine təkiliyên serdest û bindest yên li ser jinê yên di navbera jin û mêr de, li hember derketina neteweperestiyê ye jî, nijadperestiyê, şowenîzmê, û heta mîlîtarîzmê ye jî... Bi min meriv qet nikare yekî ji yeka din biqetîne. Bi min di navbera vê neheqîya ku li ser jinan tê kirin û nijadperestiyê de qet ferq tune. Ya li ser jinan û hemzayendan.. Û təkiliya vêya gelek zêde bi mîlîtarîzmê ve heye. Mîlîtarîzm qonaxa dawîn ya serdestiya mêran e. Ji ber wê jî meriv nikare vana ji sîstemê biqetîne û binirxîne. Tiştê di sala 2002yê de hat serê min jî tiştêkî heman wisa bû. Em 12-13 sal e, parêzvaniya jinên ku eskeran li wan îşkenceyên cinsî kirine dikin. Dibe ku bi sebebeke siyasî be, sebebeke adlî be, dibe ku transeksuel be, ji kîja sebebê dibe bila bibe, em parêzvaniya jinên ku ji aliyên esker, polês û cerdevanan ve hatine tacîz kirin û tecawuz kirin dikin. Ji sê sedî zêdetir muwekilên me hene. Lê helbet serîlêdana herî zêde ji aliyê jinên Kurd ve tên kirin. Lewra ev tişt li Kurdistanê wek polîtîkayêke şer hat bi kar anîn.

Tecawuzî gelek jinan kirin. Gava ez ji bo civînekê diçûm Almanyayê, mebûsa CHPyê Necla Arat jî wek panelîst li wê derê bû. Min di axavtina xwe de got ku "ya rast wek fail polês hîn zêde xuya dikin lê jimara eskeran hîn zêde ye. Lewra li heremê eskeran destavêtin gelek jinan, lê jimara yên êşkere dikin gelek kêr in. Gilîkirina eskeran gelek zor e. Gilîkirina polêsan hêsantir e." Min bi tenê ev gotin. Tam di wê navberê de Necla Arat pekiya û got: "Ez nahêlim tu kes ji artêşa min re

gotinek bibêje." Qaşo jineke femînîst e. Li wê derê tevlihevî çêbû. Rojnameya Hurriyetê li wê derê bû. Roja din kirin nûçe û manşetêke wisa avêtin: "Got; artêşa Tirk tecawuzkar e." Piştî wê, tiştê ku nehat serê min nema. Tevli serokê serkana giştî çûn min gilî kirin. Ji wê dozê ez mehkeme kirin. Li Tirkiyê her tişt bi şêweyêke tirkewarî tê kirin. Femînîzm bi şêweya Tirkan e, sosyalîzm bi şêweya Tirkan e, şoreşgerî bi şêweya Tirkan e, Wek mînak li gorî min ne mumkun e ku însanek him femînîst him jî kemalist be. Em jîngehprêzan bigrin dest. Hemû daristanên li derdora Îzmîrê dişewitin ew eleqeder dikin, lê gava daristanên li derdora Diyarbekir û Mêrdin bîn şewitandin bala wan nakîşîne. Rewşeke wisa xerîb heye. Nêrînen nijadperest û neteweperest ji sedî sed dijminên mafên jinan e jî. Zayendparêzî di heman demê de nijadperestî ye.

- Em dizanin ku nijadperestî bi awayên cûda derdikevin pêşberî me. Hêzên ewlekariyê di hinek deman de pêkutiyên li ser hemzayendan hîn zêde dikin. Wek mînak, li Ankarayê travestiyên rastî êrîşa polêsan hatin û polêsên ku li derveyî travestîxaneyê giştî disekin û nahêlin ku ew derkevin derve... ma li gorî we ev jî ne cûreyêke nijadperestiyê ye?

Gelek wekilên min ên travestî û transeksuel hene, di heman demê de hevalên min in jî. Lewra em bi wan re ji derveyî təkiliya parêzer û muwekîltiyê diaxivin. Carekê jiyaneke wan ya gelek zor û dijwar heye. Bi min li Tirkiyê koma herî zêde dipelçiqin ew in. Ji aliyê herkesî ve tên red kirin. Hema bibê tu kes ji wan hez nake. Bi salan berê ji berpirsiyarekî serkana giştî pîrseke wisa hatibû kirin, ez qet ji bîr nakim: "Paşa li gorî te bêhleqîya herî mezin çi ye?" Bêhleqîya herî mezin hemzayendiya pasîf e. Lê pasîf, aha nêrineke wisa. Di nav hemû qedemeyên dewletê de, heta di nav xelkê de jî ev hatiye pejirandin. Şîdeta hêzên dewletê dibîbinin lê di heman demê de rastî şîdeta hemwelatîyên ji rêzê jî tên. Li ciyê belaheq, yên ku ji xuyanga wan aciz dibin û li wan îşkence dikin hene. Li vê derê divê herkes ji xwe pîrs bike. Gava em li dîroka sosyalîzmê mêze dikin, li Yekîtiya Sovyetan sûcê hemza-

yendiyê cezaya bêr ê ye. Encax di dewra Glasnosê de ev diguhere. Tiştêkî çiqas bi jan e. Hîn jî gelek rêxistinên sosyalîst bi çavê nexweşan li wan dinêrin. Di nav komeleya mafê mirovan de jî ku ew saziya min e, ez pê dizanim ku gelek însan bi çavê baş li wan mêze nakin. Bi salan berê, Demet Demîr hebû, hevala me ya ku tekoşîna transeksuel ya pêşîn dabû, bi navê Xortum Sulêyman şefekî polêsan hebû, ew dibirin nav Daristana Belgradê li wê derê ewli qazoxan dixistin. Bi vî awayî îşkence dikirin. Serî li komeleya me xistibûn. Li parêzvanekê/î digeriyar. Tu kesî parêzvaniya wan nedikir. Ez bûm parêzvanê wan. Xortum Sulêyman îşkencevanekî navdar bû. Min got em ê biçin di meqama wî de wî bidin ber lêpîrsînê. Ez, yanzdeh transeksuel û trastî, em çûn Emniyeta Beyoxlûyê. Em ketin odeya wî. Min jê re got: “Tu însanekî çawa yî? Tu çawa dikarî wisa bikî?” Wî jî got: “Parêzer Xanim, tu di sa biçe bi terorîstan re eleqeder bibe, ew jî ji vana çêtir in.” Ka hûn li vê nêrînê bifikirin. Ji ber wê, ev jî nijadperestî ye.

- Hevalên Kurd û hemzayend, him jî ber hemzayendiya xwe di bin yên din, him jî di nav hevalên xwe yên hemzayend de, ji ber ku Kurd in dibin yên din, Hûn li ser vê mijarê çi difikirin?

Li Tirkîyê herkes dişibe serdestê xwe. Li Qereçiyar binêrin, li dinyayê gelê ku herî zêde dipelçiqe. Lê li Tirkîyê li hember Kurdan nijadperestiyê dikin. Tiştêkî gelek balkêş e. Serê wan ewqas şuştine ku, bi awayekî din destekê didin hişmendîya ku wan nas nake. Ev jî tiştêkî wisa ye. Bi rastî jî hemzayend, travestî û transeksuelên Kurd gelek ji xwe bi dûr dixin, ji ber wê jî dixwazin xwe bi rêxistin bikin. Lê meriv nikare vêya ji tevahiya civakê cûda bifikire. Ya rast herkes bi awayekî dipelçiqe, lê ji aliyek ve nijadperestiyê jî dike. Divê meriv wisa binirxîne.

- Li hember sûc û îhlalên mafê mirovan yên vê dawînê hatine kirin, gelo em wek civak hestiyarî nîşan didin? Di vê hestiyariyê de rola rewşenbîrên me çi ye?

Li Tirkîyê pîrsgirêka bingeîn ev e, têkoşîn têra xwe geş nebûye. Deng bilind dernakeve.

Herkes aşitiyê dixwaze lê heta îro çîna karker greveke giştî bi rêxistin nekiriye. Di nav sendikayan de jî heman tişt tîn jiyîn. Di nav yên ku ji xwe re dibêjin sosyalîst de jî nijadperestî heye. Belavkirina belavokeke bi Kurdî dikare bibe pîrsgirêk. Perwerdeya bi zimanê dayikê dikare bibe pîrsgirêk. Ji ber van sebebên jî, divê kesên ku xwe wek muxalefet dibînin, pêşiyê xwe bidin ber lêpîrsînê. Gelek rêxistinên çep, rêxistinên mafên mirovan, gelo çiqas xwe ji hişmendîya mêran ya desthilatdar xelas kirine divê meriv li vêya bipirse. Lewra ev hemû hevdu fit dikin. Serok û rêvebirên gelek saziyan mên in. Rola jin û mêran ya di nav civakê de, di nav wan rêxistinên jî xwe re dibêjin çepgir de jî naguhere. Ez şeş meh di girtîgehê de mam û hêviya min şikiya. Rolên li derve heman li wê derê jî dewam dikin. Ji ber vê sebebê jî divê pêşiyê em xwe bidin ber lêpîrsînê.

- Em li gelek qadên ku mafên mirovan lê bin pê dibin rastî we tîn. Di vê hestiyariya we de, bandora jinbûna we çi ye? Di tekoşîna hûn didin de, wek jin hûn rastî kîjan pîrsgirêkan hatin?

Di pêşiyê de dikarim bibêjim ku ya min bi malbatê ve girêdayî ye. Dapîra min ji jinên xunda yên pêşîn e, muhendîsê kîmyayê bû. Bandora wê li ser min gelek e. Hêla bavê min jî wisa bû. Di emrê biçûk de ez hînî lêpîrsînê bûm. Wek mînak ji bo olê, li taxa me herkes diçû qursa Quranê. Li ber ku dêya min nedixwest jî, ji ber ku min xwest şandin. Xoçeyê ders dida me dest dirêjiyan kir. Min destdirêjiya pêşîn li wê derê dît. Sîngên min jidandin. Paşê min her tiştî da ber lêpîrsînê. Lê ku Xwedê heye, çima feqîr hene, min tiştên wisa ji xwe pîr kirin.

- Di nivîseke xwe de hûn dibêjin ez mafên jinan diparêzim lê ne femînîst im. Ma hûn îro jî li ser heman fikrî ne?

Min gelek paşê di vê mijarê de xwe rexne kir. Wê çaxê ez lê difikirim ku femînîst xwe dûrî pîrsgirêka Kurd didin, ez jî herî zêde li ser pîrsgirêka Kurd hûr bibûm. Lê ev 10-12 salên paşîn, bi awayekî hêsan ez ji xwe re dibêjim femînîst.

ՀՈՍ ԵՆՔ
ԿԱՐԺՈՒԵ-
ՑԷՔ

EVÎN
RÊXISTINÊ!

BURADAYIZ
ALİŞIN!

EM LI VIRIN
HÎNBIBIN!

ՍԷՐԸ
ԿԱԶՄԱԿԵՐ-
ՊՈՒԻԼ Է

AŞK
ÖRGÜT-
LENMEK-
TİR!

www.arsivakurdil.org

*Hevjin'in 4. sayısını öldürülen
transseksüel dostlarımıza
ithaf ediyoruz.*

Unutmayalım, Transfobi Öldürür!

■■■ HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

